

EELARVESTRAATEEGIA AASTATEKS 2023-2026

4.1. Sissejuhatus eelarvestrateegiasse

Eelarvestrateegia on arengukavast tulenev selgitustega finantsplaan, mis on arengukava neljas osa. Käesolev eelarvestrateegia võetakse vastu koos arengukava muutmissetpanekutega. Arengukava koos eelarvestrateegiaga on aluseks kohaliku omavalitsuse üksuse eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, varaga tehingute tegemisel, investeringute kavandamisel ning investeringuteks toetuse taotlemisel. Arengukava ja eelarvestrateegia on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele.

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse (edaspidi KOFS) § 20 ja kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (edaspidi KOKS) § 37² alusel. Eelarvestrateegia koostatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks, et planeerida kavandatavate tegevuste finantseerimist. Eelarvestrateegias esitatakse kohaliku omavalitsuse üksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos eelarvestrateegia perioodiks, samuti eelarvestrateegia vastuvõtmisele eelnenud aasta tegelikud, jooksvaks aastaks kavandatud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad põhitegevuse tulud, eeldatavad põhitegevuse kulud, olulisemad tegevused investeerimistegevuse eelarveosas, investeringute kogumaksumuse prognoos ja võimalikud finantseerimisallikad, eeldatav finantseerimistegevuse maht ning likviidsete varade muutus. Lisaks kohaliku omavalitsuse üksuse enda andmestikule peab eelarvestrateegia seaduse kohaselt andma ülevaate ka temast sõltuvate üksuste majandusolukorrast. Finantsdistsipliini tagamise meetmetena tuleb eelarvestrateegias esitada nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse põhitegevuse tulem ning netovõlakoomus, mõlema puhul eelneva aasta tegelik, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad näitajad. Eelarvestrateegia koostatakse vähemalt neljaks eelseisvaks eelarveaastaks, mida igal aastal tulenevalt majanduskeskkonnas toimuvatest muutustest korrigeeritakse. Käesolev eelarvestrateegia on aluseks järgmise aasta eelarve koostamisel.

Eelarvestrateegia koostamisel on juhitud Tartu linna arengukavast aastateks 2018-2025, mida on pikendatud 2026. aastani, ja teistest linna arengudokumentidest ning KOFS-i jm õigusaktide normidest. Olulisemad üldist majanduskeskkonda puudutavad eeldused põhinevad Maailmapanga, IMFi, OECD, Euroopa Komisjoni, EV Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga prognoosidel. Eelarvestrateegia käsitleb aastaid 2023-2026. Maailmamajanduses valitseva määramatuse tõttu ei ole pikem prognoos piisava usaldusvääruse puudumise tõttu otstarbekas. Netovõlakoomuse kui linna finantspositsiooni kõige paremini kajastava näitaja prognoos on esitatud aastani 2030. Eelarvestrateegia aluseks on järgmised eeldused:

- Eesti SKP reaalkasv on keskmiselt 2% aastas;
- inflatsioon on 2022. a energiahindade kiire tõusu jm sõja mõjude tõttu 19,5%, 2023. a 6,7% ning langeb seejärel 2% lähistelega;
- Tartu maksumaksjate arv püsib stabiilne järgides Eesti keskmist trendi;
- keskmise palga nominaalkasv on 2022. a 11%, mis langeb perioodi lõpuks 5%-le;
- residendist füüsiliste isikute maksustatavast tulust (arvestamata TMS 4. peatükis sätestatud mahaarvamisi) laekub maksumaksja elukohajärgsele kohaliku omavalitsuse üksusele 11,96%;
- maamaksuäär püsib 2,5% maa maksustamishinnast ning viimane ei muutu;
- uusi kohalikke makse vaadeldaval perioodil ei kehtestata (määrade muutustest vt p 4.6.1);
- sõltuvate üksuste (vt joonealune märkus nr 4 lk 10) koosseis eelarvestrateegia perioodil ei muutu;
- sõjapõgenike mõjuga ei ole eelarvestrateegias arvestatud (vt lähemalt p-d 4.5-4.6);

4.2. Majanduskeskkonna ülevaade

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud enneolematult ebakindlates oludes. Vene agressioon Ukrainasse on tekitanud olukorra, kus usaldusväärselt prognoosida Eesti ja meie peamiste kaubanduspartnerite majandusarengut on pea võimatu. Nii nagu COVID-19 levikust põhjustatud kriisis, ei määra ka praegu majanduse arengut niivõrd majanduse sisemised toimemehhanismid, vaid majanduse välised tegurid, millega majandus kohandub. Määramatuse tõttu ei kavandata rahandusministeeriumi kevadprognoosi põhjal riigi nelja-aastast eelarvestrateegiat ega riigieelarvet.

Maailmamajandust mõjutavad COVID-19 pandeemia ning Venemaa sissetung Ukrainasse. COVID-19 pandeemiast põhjustatud globaalsest majanduskriisist taastumine on olnud ebaühtlane. Riikide majandusarengu üheks oluliseks kaalukeeleks on osutunud vaksineerituse tase, mistõttu oli just mitmete arenguriikide taastumine vaktsiinide nappuse tõttu tagasihoidlik. Maailmamajandust toetas 2021. a arenenud riikide erakordselt jõuline eelarvestiimul ja leebe rahapoliitika. Maailmamajanduse kasv oli 2021. a IMF-i andmetel 5,9%.

24. veebruaril 2022. a alustas Venemaa sõda Ukraina vastu. Sõda ja selle tõttu Venemaale kehtestatud majanduslikud sanktsioonid piiravad tugevalt majanduskasvu üle maailma. IMF-i prognoosi kohaselt langeb 2022. a majanduskasv sõja tõttu 0,8 protsendipunkti – uus kasvuprognos on 3,6%. Ukraina majanduslanguseks prognoosib Maailmapank 45% ja IMF 35%, mis tuleneb otsesest invasiooni mõjust, taristu hävimisest ja elanike lahkumisest. Majandusaktiivsus kannatab isegi sõja kiire lõppemise korral veel palju aastaid. Venemaa majandus läks Venemaa algatatud sõja ja selle tulemuste tõttu samuti kiirese langusse, mis Maailmapanga hinnangul saab 2022. a olema 11% ja IMF-i hinnangul 8,5%. Sõja mõjud ulatuvad palju kaugemale sõdivate riikide piiridest. Kuna Venemaa on olulisemaid nafta, gaasi ja metallide eksportijaid ning nii Venemaa kui Ukraina olulised nisu ja maisi eksportijad, on nende artiklite pakkumise langus viinud kiirele hinnatõusule. Ülemaailmselt on sõja tõttu oodata lisaks kasvu pidurdumisele ka kiiret inflatsiooni, suurt võlakoormuse kasvu ning tugevat vaesuse suurenemist. Inflatsioon kogus paljudes riikides tuure juba enne sõda. Mõnedes arenenud riikides (nt USA) on inflatsioon saavutanud 40 a kiireima taseme. Ka võlakoormus oli paljudes riikides tõusnud kõrgeks pandeemiaga võitlemiseks võetavate meetmete tõttu ning sõja negatiivsed majanduslikud mõjud takistavad 2022-2023. a kavandatud fiskaalse stimuleerimise leevendamist.

Euroala riikides on alates 2021. a maist toimunud majanduse avanemine. See sai võimalikuks tänu kõrgele vaksineerituse tasemele, mis tõi kaasa üle ootuste kiire majanduskasvu. Euroopa Keskpanga andmetel oli euroala 2021. a majanduskasv 5,4%. 2022. a majandustulemusi mõjutab eelkõige Vene-Ukraina sõda ja seda põhiliselt kasvavate energiahindade ja energiajulgeoleku kaudu. Euroopa Liidul on suur sõltuvus imporditavatest energiaallikatest ning Venemaa on peamine naftasaaduste, maagaasi ja kivisöe tarnija. Üldiselt on senised hinnangud kriisi mõjust EL majanduskasvule olnud siiski pigem tagasihoidlikud. Euroopa Keskpank prognoosib kõige pessimistlikumas stsenaariumis euroala majanduskasvuks 2022. aastal 2,3%. IMF prognoosib euroala 2022. a majanduskasvuks 2,8%, mis on 1,1 protsendipunkti vähem kui sõjaeelselt prognoositu.

Eesti SKP ületas juba 2021. a esimeses kvartalis kriisieelse ehk 2019. a neljanda kvartali taseme. COVID-19 viiruse majanduslikud tagajärjed osutusid efektiivsete majanduse toetusmeetmete tõttu arvatust märgatavalt leebemaks. Viimase kahe aasta keskmine majanduskasv oli sisuliselt EL kiireim (3%). See sai võimalikuks tänu raskustele paremini vastu pidanud harude (info ja side, veondus, ehitus, mitmed teenused) väga jõulisele kasvule, samas kui enim kannatanud valdkonnad (majutus ja toitlustus, meelelahutus, haldus- ja abitegevused) pole veel kriisieelset mahtu saavutanud. Eesti edaspidist majanduskasvu oleks toetanud ka EL suurte majanduste lõplik taastumine viirusekriisist 2022. aastal, mida kõik märgid näitasid. Energiahindade ülikiire tõus oleks siiski ka ilma sõja puhkemata vähendanud SKP reaalkasvu.

Edaspidi aeglustub majanduskasv Eesti Panga hinnangul kolmel põhjusel: kiiret kasvu võimaldanud vaba tööjõud on ammendumas, hinnatõus piirab tarbimist ning Venemaa sõda Ukraina vastu koos kaasnevate sanktsioonidega pärsib majandusaktiivsust. Eesti majanduse reaalkasv jääb Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt 2022. aastal umbes 4 protsendipunkti võrra madalamaks võrreldes sõja mittepuhkemise stsenaariumiga ehk reaalne SKP sellel aastal väheneb. Tarbijahinnad kasvavad 2022. aastal 12,7%, mis toob kaasa reaalsissetulekute ja eratarbimise vähenemise. Sõja tõttu prognoositakse maksutulude väiksemat laekumist ning kulude kasvu. Suurim koormus lisakulude kandmisel jääb riigieelarvele, kuhu lisandub julgeolekuga ning põgenikega seotud kulud. Nimetatud kulud on olemuslikult riiklikud, mitte kohalikud, mistõttu tuleb need põhiseadusest tulenevat kohaliku omavalitsuse finantsgarantiid arvestades katta riigieelarvest. Osa kulud jääb siiski ka kohalike omavalitsuse kanda. Kõige konkreetselt mõjutavad Eesti majandust lähemas tulevikus erinevad takistused kaubavahetuses Venemaa, Valgevene ja Ukrainaga. Lisaks seadustatud piirangutele pärsivad kaubavahetust ka transpordiraskused ning takistused arvete tasumisel. Kerge majanduskasv taastub 2023. aastal, kuid see jääb varem arvatust madalamaks.

Tartu linn asub sotsiaalmajanduslikus ruumis, kus ühele poole jäävad Põhjamaad, lõunasse Baltimaad ja itta Venemaa. Tartust on riigi idapiirini alla 100 kilomeetri, mis ühtlasi on Euroopa Liidu välispiir. Tartu on Eesti suuruselt teine linn ja Lõuna-Eesti keskus, samuti Eesti intellektuaalne keskus tänu siin asuvale Eesti vanimale ja tunnustatuimale ülikoolile, kus õpib ligi 13 000 üliõpilast. Tartus asub ka mitu teist kõrgkooli (Eesti Maaülikool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Kõrgem Kunstikool Pallas, Kaitseväge Akadeemia). Suurimad tööandjad on Tartu Ülikooli Kliinikum, Tartu Ülikool ja Tartu Linnavalitsus (koos hallatavate asutustega). Tartus asub mitu riigiasutust, sealhulgas Riigikohus ning Haridus- ja Teadusministeerium. Olulisel kohal on nii töötleva tööstuse (toiduaine- ja joogitööstus, nt A. Le Coq, Salvest), metalli- ja masinatööstus (nt Metec, Torm Metall ja HANZA Mechanics Tartu), puidu- ja ehitustööstus (nt Palmako, Kodumaja ja Lasita Maja) kui ka info- ja kommunikatsioonitehno-loogia ettevõtted (nt Playtech Estonia, Fortumo, Axinom, Nortal, Cybernetica ja Reach-U).

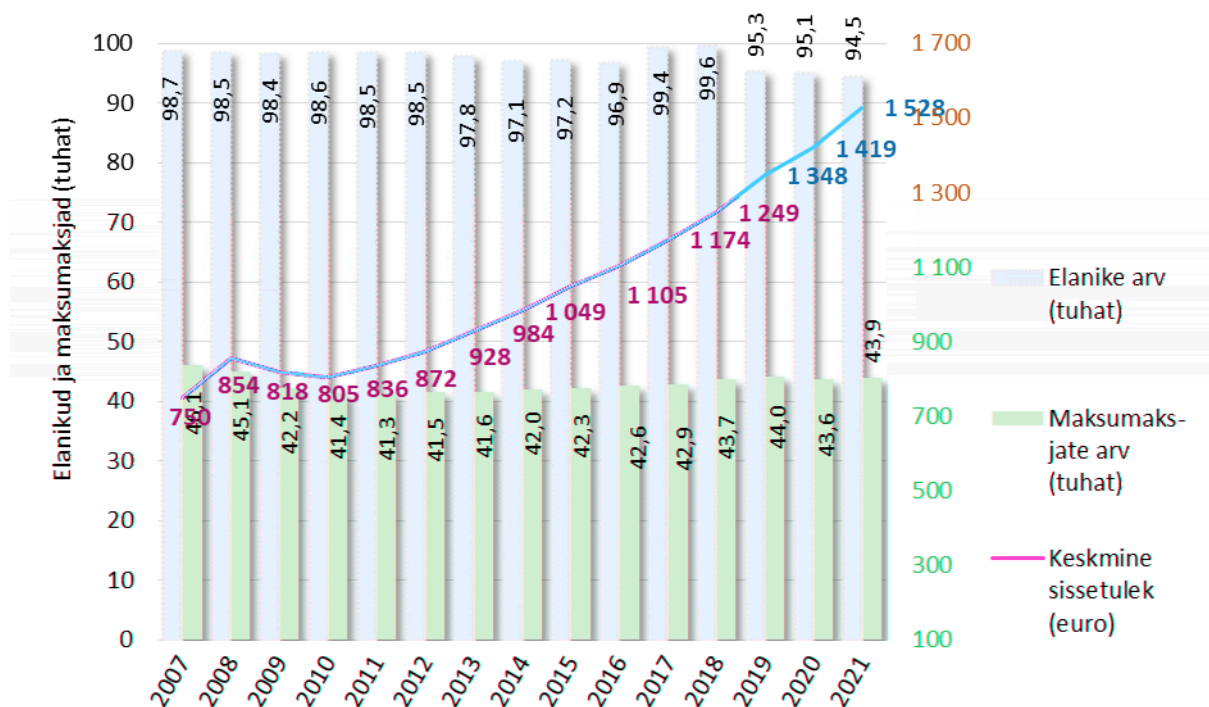
Ka Tartu majandusarengut mõjutavalt geopoliitilised tegurid. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu omab otsest mõju väliskaubandusele ning energiakandjate kiire hinnatõus pärsib kasvu kogu ELis. Tartu linn on seni olnud sõja majanduslikest mõjudest siiski puudutatud vaid minimaalselt ning tõsisemaid tagajärgi ei ole esialgu ka ette näha. Viirusekriisiga on Tartu samuti aktiivse vaktsineerimise tõttu edukalt toime tulnud. Kiire energiakandjate hinnatõus on aga põhjustanud olulisi lisakulusid. Nii energiakandjate hetkehinnad kui ka hindade tulevikuootused on olnud juba 2021. a lõpust alates tõusutrendil ning teinud läbi ka suuri kõikumisi, mis suurendab tuleviku suhtes määramatust.

Tartus elab 96 479 elanikku. „Tartu linna rahvastiku- ja elamuprognosis 2040 ning asustusüksuste liigi ja piiride analüüs” käsitleb kahte stsenaariumit. Baasstsenaarium eeldab, et prognoosiperioodil sündimuse ja suremuse osas senisega võrreldes olulisi muutusi ei toimu. Rännet siin ei arvestata ehk visandatakse rahvastikumutused nn suletud rahvastiku korral. Selle kohaselt langeks Tartu linnas haldusüksusena elanike arv 94000-lt 92000-le ning KOV Tartus 97000-lt 94700-le. Rändestsenaariumis arvestatakse, et prognoosiperioodil mõjutab lisaks sündimusele ja suremusele rahvastikku ränne ning seda eelkõige elamufondi uuenemise kaudu. Rändestsenaariumis võetakse arvesse uue elamufondi lisandumist asumites lähtuvalt olemasolevatest detailplaneeringtest. Selle stsenaariumi järgi tõuseb nii sisserände kui sündimuse tõusu tõttu Tartu linnas haldusüksusena elanike arv 94000-lt 96000-le ning KOV Tartus 97000-lt 100000-le. Rändestsenaariumi puhul tuleb arvestada, et see põhineb optimistlikul eeldusel, et linna rändesaldo on positiivne ligi 150 inimese võrra aastas. Kuna seni on ränne olnud pigem negatiivne ning on teada, et Tartu traditsiooniline rändetagamaa (Lõuna-Eesti maakonnad) väljarändepotentsiaal on viimasel paaril aastakümnel oluliselt vähenenud, siis on linna rändesaldo positiivsena hoidmine äärmiselt suur väljakutse.

Rahvastiku- ja elamuproгноosi kohaselt on Tartule kui ülikoolilinnale kriitiliselt olulised kaks rahvastikuteemat. Esiteks on tudengite arv kõikidel õppetasemetel kokku langustrendis. Kui 2000. aastatel asus Eestis kõikides õppevormides õppima 18000–20000 uut tudengit, siis viimasel viiel aastal on vastav arv kõikunud 14000 tudengi juures. Tegemist on 1990. aastate madala sündimuse mõjuga ehk tudengite arvu suur kukkumine on tänaseks stabiliseerunud ning prognoosiperioodi vältel potentsiaalsete uute tudengite arv pigem kasvab 2000. aastatel suurenenud sündide arvu tulemusel. Teiseks mõjutab Tartu linna rahvastikuprotsesse valglinnastumine, mis ennekõike tähendab Tartu linna elanike arvu vähenemist linlaste kolimise tõttu linnalähistesse valdadesse. Tähtvere valla liitumine Tartu linnaga on valglinnastumise negatiivset mõju vähendanud. Viimasel viiel aastal on Tartu elanike arv püsinud väikeste kõikumistega 96000 inimese juures (alljärgneval joonisel kajastub oluline elanike arvu langus 2019. a, mis tuleneb asjaolust, et seadusemuudatuse tõttu ei loetud kohalike omavalitsuste elanikeks enam omavalitsuse täpsusega sissekirjutust omavaid isikuid), maakonna elanike arv on samal ajal ligikaudu 5000 inimese võrra ja ületanud 150000 elaniku piiri. Kõige kiirem on elanike arvu kasv olnud viimasel viiel aastal Kambja vallas (enam kui 2000 uut inimest), elanike arv on kasvanud ka teistes linnalähistes valdades. Selle kasvu aluseks on olnud aktiivne uuselamuehitus. Elamuehitus on olnud aktiivne ka Tartu linnas, kus aastatel 2000–2020 ehitatud 6500 uut eluruumi moodustavad 14% kogu linna elamufondist, andes aastaseks elamufondi uuendamise tempoks 0,6% elamufondist. Oluline osa lähivaldade elanikkonnast elab Tartu linnapiiri vahetus läheduses ning nende töökoht on Tartu linnas. See elanikkonna grupp tarbib igapäevaselt Tartu linna avalikke teenuseid ja kasutab infrastruktuuri, kuid Tartu linna tuludesse nad otseselt ei panusta. Nende maksutulu ei laeku linnale, kuna füüsilise isiku tulumaksu eraldatakse maksumaksja elukoha alusel. Samal põhjusel ei arvestata nende inimestega tasandusfondist Tartu linnale vahendite määramisel.

Tööturg pidas koroonakriisile hästi vastu. Hõivatute arv vähenes 2020. a ligi 400 inimese võrra ning eelarvestrateegia koostamise hetkeks on hõive ligikaudu viirusekriisi eelsel tasemel. Palgakasv on olnud mõõdukalt kiire.

Tartu linna elanike ja maksumaksjate arv ning palgatase

Valglinnastumisega ei kaasne pelgalt ressursside ümberjaotus kohalike omavalitsuste vahel, vaid ka mitmeid laiemaid probleeme. Omavalitsuste tulude-kulude tasakaal nihkub paigast – Tartu linn kaotab

elanike ümberasumise tõttu oluliselt tuludes, kuid pakub jätkuvalt naabervalda kolinutele üldkasutatavaid hüvesid. Valdadele tekib koos elanikega juurde ka kohustusi. Vajalikuks võib osutada uute lasteaedade ehitamine või olemasolevate laiendamine. Samuti võib eelnevatel perioodidel planeeritud koolide ruumiline suutlikkus jääda ebapiisavaks muutunud demograafilises olukorras. Rõhuv enamus linna lähisvaldade lapsi aga jääbki käima linna koolides ja tarbima sealseid teenuseid. Pikas perspektiivis on valglinnastumine oht kogu ühiskonnale, mitte ainult piirkonnakeskustele. Valglinnastumine on USAs ja Lääne-Euroopas toimunud juba palju aastakümneid ning selle probleemid on tuntud. Paljud valglinnastumise negatiivsed mõjud puudutavad otseselt reaalsel elukvaliteeti - linnaregiooni elukeskkond halveneb tervikuna, avalikud teenused muutuvad kallimaks. Valglinnastumise ajaloo põhjal saab välja tuua järgmised probleemid: funktsioonide laialivalgumine, transpordivajaduse kasv, maakasutusprobleemid, keskkonna- ja sotsiaalsed mõjud, linnakeskuse tühjenemine. Kokkuvõtvalt muudab suurlinna lähedus linna lähimavalitsused kütkestavaks elupaigaks ning paljud kolivadki ümber linnast linna äärde, kuid selle protsessi käigus hävitavad ümberasujad seda väärtust (suurlinna positiivset välismõju), mis justnimelt muutis linnaäärse valla nende jaoks kütkestavaks. Seega ei ole tegemist ainult Tartu linna murega, vaid vajalik on riigipoolne jõuline sekkumine. Euroopas on seda sageli tehtud: linnade kasvu piiritlemine, transpordi planeerimine, investeeringud ühistransporti, linnatänavade säilitamine (ei teki linnasisesid maanteid), ostukeskuste piiramine. USAs on kasutatud rohkem *laissez faire* lähenemist, millega on kaasnenud kesklinnade tühjenemine, suured eeslinnad ja nendega kaasnevad teenindusasutused ja autokeskne areng. Eesti on siiani läinud pigem USA kontrollimatu (ja autokeskse) arengu teed. Üks võimalik lahendus oleks ümberkaudsete valdade liitmine Tartu linnaga. See tagaks linnale õiglase kulutustele vastava tulubaasi. Lisaks on oluline probleemiga tegelemine riiklikul tasandil tagamaks parimad planeeringud, koostöö omavalitsuste vahel ning ühiste väärtuste ja eesmärkide seadmine.

Elanike lahkumine Tartu linnast naabervaldadesse tähendab tulumaksu laekumise vähenemise tõttu linna finantsautonoomia vähenemist. Naabervallad saavad aga täiendavaid tulusid, mis võimaldavad vajalikke kulusid meelitamiseks oma haldusterritooriumile juurde uusi elanikke. Nende uute ümberasujate tõttu kasvanud elanikkond tõstab omakorda maksutuluseid. Tekib kinnine ring, kus ühtede elanike ümberasumine soodustab ka järgnevaid ümberasumisi ja seega finants-suutlikkuse ja –autonoomia muutust.

Eesti kohalike omavalitsuste rahastamismudel ei taga piisavat finantsautonoomiat. Kohalikud omavalitsused saavad Riigikontrolli 2017. a aruande põhjal mõjutada vaid 17% oma tuludest, 83% otsustatakse keskvalitsuse tasandil. Kohalikud maksud moodustavad alla 1% tuludest ning täidavad eelkõige regulatiivset mitte fiskaalset funktsiooni. Seega on liigutud vastupidises suunas võrreldes Euroopa kohaliku omavalitsuse harta (edaspidi Harta) põhimõtetega. Hartas on sätestatud, et just kohalikul tasandil saab kõige otsesemalt kasutada iga kodaniku õigust osaleda ühiskonnaelus, et kohaliku omavalitsuse tugevdamine erinevates riikides annab olulise panuse demokraatiale ja võimu detsentraliseerimise põhimõtetele tugineva Euroopa ülesehitamise, ning et seatud eesmärkide saavutamiseks on vajalik tagada kohalikele omavalitsustele nende kohustuste täitmise ja selleks vajalike rahaliste vahendite suhtes ulatuslik autonoomia. Kokkuvõtvalt näeb Harta ette, et kohaliku elu korraldamine peab toimuma võimalikult madalal valitsustasandil, et efektiivsemalt lahendada antud piirkonna probleeme, ning selleks on vajalik ulatuslik omavalitsuste finantsautonoomia. Paljude avaliku teenuse liikide puhul saab tulemust hinnata ainult tarbija rahulolu kaudu. See ongi põhjus, miks arenenud riigid detsentraliseerivad nii otsuste langetamist kui kulukandmist võimalikult lähedale kasusaajale (tarbijale, maksumaksjale, kodanikule). Eestis on aga juba kaua aega valitsenud liigne fiskaaltsentralism, kus liiga palju otsuseid tehakse riigi, mitte kohaliku omavalitsuse tasandil. Seetõttu on kohalike omavalitsuste finantsautonoomia olnud madal. Eesti kohalike omavalitsuste tulud osakaaluna kogu valitsussektori tuludest on olnud selgelt madalam OECD keskmisest ning ligi kaks korda või rohkem madalam kui näiteks Kanadas, USAs ja Šveitsis.

Kohalike omavalitsuste liiga madalat finantsautonoomiat on rõhutanud nii kohalikud kui ka rahvusvahelised eksperdid ning teinud seda juba nii sajandi algul kui ka hiljuti. OECD 2008. a ülevaade Eesti avalikust haldusest toob esile omavalitsustele eraldatud vahendite ning neile pandud ülesannete mittevastavuse ehk vastuolu harta artiklil 9 lg-ga 2. „Juridica Internationalis“ on 2013. a detsembris avaldatud, et 2009. a majanduskriisi tõttu kohalikele omavalitsustele laekuva tulumaksumäära vähendamine, - mida pole siiani taastatud – vähendas omavalitsuste võimekust põhiseaduse §-s 14 sätestatud inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitset tagada. Euroopa Liidu Nõukogu 29.5.2013. a soovitus Eestile sisaldab järgnevat hinnangut: „Teenused, mida kohalikud omavalitsused on seadusega kohustatud pakkuma, on enamikus sektorites /.../ puudulikud. See on tingitud kohalike omavalitsuste vähesest haldussuutlikkusest ning asjaolust, et nende tulud ja vastutus ei ole tasakaalus. Elujõulist kava kohalike haldusametute tegevuse parandamiseks seni koostatud ei ole.“ Eelnevast tulenevalt soovib Euroopa Liidu Nõukogu Eestil tasakaalustada paremini kohalike omavalitsuste tulud ja neile pandud vastutus, muuta kohalike omavalitsuste tegevus tõhusamaks ja tagada kohaliku tasandi avalike teenuste kvaliteetne pakkumine.

Riigikontroll toob 2017. a aruandes välja, et kuigi riik peab omavalitsustele hüvitama riiklike ülesannete täitmise seotud kulud, ei ole seda osa ülesannete puhul siiani tehtud. Kui riiklike ülesannete kulu omavalitsustele ei hüvitata, avaldab see mõju ka teistele ülesannetele, sest need kulud tehakse omavalitsuse enda ülesannete täitmise arvelt. Paljud omavalitsused on asunud vabatahtlikult täitma riigi ülesandeid, mille järele on elanikel suur vajadus, kuid mida riik ise ei suuda üle Eesti rahuldaval tasemel täita. Kuna omavalitsused pole selle eest riigilt hüvitist saanud, on nad pidanud nõudma seda kohtu kaudu. Üks sellise olukorra põhjuseid seisneb selles, et omavalitsuste ülesandeid ei ole siiani analüüsitud viisil, et kõik riiklikud ülesanded välja selgitada. Viimane Riigikontrolli järeldus viitab, et riik ei ole suutnud tagada Riigikohtu üldkogu 16. märtsi 2010 kohtuotsuse nr 3-4-1-8-09 täitmist. Antud Riigikohtu otsusega tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks selliste õigust loovate aktide andmata jätmise, mis sätestaksid, millised seadusega kohaliku omavalitsuse üksustele pandud kohustused on omavalitsuslikud ja millised riiklikud ja eristaksid kohaliku omavalitsuse üksustele kohaliku elu küsimuste otsustamiseks ja korraldamiseks ette nähtud raha riiklike kohustuste täitmiseks mõeldud rahast ning näeksid ette kohaliku omavalitsuse üksustele seadusega pandud riiklike kohustuste rahastamise riigieelarvest. Täna on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (KOKS) küll abstraktselt sätestatud kohalikud ülesanded, kuid andmata on õigusakt, millega on määratud omavalitsuste tulud KOKS-iga sätestatud omavalitsuslike ja kohalikele omavalitsusele ainuomaste ülesannete täitmiseks.

Lähitulevikus on vajalik omavalitsuste finantsvahendite suurendamine läbi omavalitsuste rahastamissüsteemi muudatuste. Eesmärk peaks olema omavalitsuste otsustusõiguse ja vastutuse suurendamine ühiskonnaelu juhtimisel ja korraldamisel, milleks tuleb omavalitsustele tagada vastavate finantsvahendite olemasolu. See võimaldab tõsta omavalitsuste poolt pakutavate avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti.

Eelnev omab olulist rolli 2023-2026. a eelarvestrateegia kujunemisele. Üldine majanduslik määratus, puudulik kohalike omavalitsuste rahastamissüsteem ning valglinnastumine panevad Tartu linna sissetulekud löögi alla. Kui esimene probleem on linna mõjusfäärist väljas, siis linn on seni võidelnud ning võitleb jätkuvalt rahastamissüsteemi parandamise ning valglinnastumise vähendamise nimel. Eelarvestrateegia arvulised näitajad baseeruvad olemasoleval õiguskorral ega võta arvesse Tartu linna poolt Eesti Linnade ja Valdade Liidu kaudu esitatud, kuid veel heakskiiduta ettepanekuid.

4.3. Ülevaade 2021. a majandustulemustest

Tartu linna konsolideerimisgrupp koosneb linnavolikogust, linnavalitsusest, 16 ametiasutusest ja 68 hallatavast asutusest (kokku kohaliku omavalitsuse üksus) ning 3 äriühingust (OÜ Tartu Linna Polikliinik müüdi 2021. a) ja 8 sihtasutusest. Alljärgnevalt on esitatud konsolideerimisgrupi tähtsamad finantsnäitajad (tuhandetes eurodes).

	2021. a	2020. a	2019. a	2018. a	2017. a
Bilansi näitajad aruandeaasta lõpul					
Varad	401 111	388 370	369 444	359 855	346 540
Kohustised	124 633	120 266	105 557	94 494	89 345
Netovara	276 478	268 104	263 887	265 361	257 195
Tulemiaruaude näitajad					
Tegevustulud	214 261	200 874	196 779	183 116	165 611
<i>sh ilma saadud toetusteta</i>	<i>142 933</i>	<i>131 792</i>	<i>128 441</i>	<i>120 188</i>	<i>105 740</i>
Tegevuskulud	-206 433	-195 470	-194 948	-177 601	-158 900
Tegevustulem	7 828	5 404	1 831	5 515	6 711
<i>sh põhitegevuse tulem</i>	<i>24 516</i>	<i>30 352</i>	<i>23 063</i>	<i>24 052</i>	<i>17 052</i>
Finantstulud ja -kulud,	538	-1 298	-3 312	-408	-570
Aruandeaasta tulem	8 366	4 106	-1 481	5 107	6 141
Muud näitajad aruandeaasta lõpul					
Likviidsus ¹	0,97	0,69	0,65	0,71	0,60
Lühiajaline maksevõime ²	1,34	0,97	1,11	1,15	1,03
Kohustiste osakaal varadest	31,1%	31,0%	28,6%	26,3%	25,8%
Laenukohustiste osakaal varadest	24%	24%	23%	21%	20%
Netovõlakoormus ³	66 492	68 408	70 034	59 271	58 969
Konsolideerimata näitajad					
Põhivarainvesteeringud	30 337	28 647	35 043	25 895	31 038
Põhitegevuse tulem	18 126	23 457	16 511	17 346	11 321
Netovõlakoormus	66 288	70 365	71 452	60 714	59 307

¹ Likviidsus, so raha ja selle ekvivalendid / lühiajalised kohustised

² Lühiajaline maksevõime, so käibevara / lühiajalised kohustised

Bilansi maht on suhteliselt stabiilselt kasvanud. Põhivarade osakaal on viimaste aastatega jäänud alla 90%. Kohustiste kasv tuleneb põhiliselt laenukohustiste (võlakirjad, pangalaenu, kapitalirent) kasvust, mis moodustavad jätkuvalt ligi 80% kõikidest kohustistest. Laenukohustisi võetakse olemasolevate laenude refinantseerimiseks ning investeeringuteks.

Tegevustulude kasv tuleneb eelkõige maksutulude suurenemisest ning tegevuskulude kasv majandamiskulude suurenemisest. Tegevustulem on viimasel kahel aastal paranenud.

Likviidsus (-kordaja) näitab võimet maksta lühiajalisi kohustisi. Likviidsus on hea, kui kordaja on >0,9 ja nõrk kui <0,3. Tartu likviidsuskordaja on aruandeaasta lõpuks paranenud 0,97ks, olles eelnenud aastatel stabiilsena vahemikus 0,60 ja 0,70.

Lühiajaline maksevõime ehk lühiajaliste võlgnevuste katekordaja näitab võimet katta lühiajalisi kohustisi käibevaraga ning annab infot, kui palju on käibevara lühiajaliste kohustiste ühe rahaühiku kohta. Lühiajaline maksevõime on hea, kui suhtarv >1,6 ja nõrk kui <1,1. Tartu vastav näitaja on paranenud lühiajaliste kohustiste vähenemise arvel.

4.4. Eelarvestrateegia põhilised finantsnäitajad

Eelnevalt toodud eeldustel baseeruvad põhilised linna finantsnäitajad on esitatud alljärgnevas tabelis.

	2023	2024	2025	2026
Põhitegevuse tulud kokku	214 523 000	225 690 000	236 648 000	247 699 000
Maksutulud	123 907 000	131 845 000	139 453 000	147 190 000
sh tulumaks	120 000 000	127 812 000	135 378 000	142 878 000
sh maamaks	1 942 000	1 942 000	1 942 000	2 136 000
sh muud maksutulud	1 965 000	2 091 000	2 133 000	2 176 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	24 093 000	24 706 000	25 189 000	25 682 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	65 774 000	68 370 000	71 222 000	74 028 000
sh tasandusfond	500 000	0	0	0
sh toetusfond	46 278 000	48 571 000	50 698 000	52 787 000
sh muud saadud toetused	18 996 000	19 799 000	20 524 000	21 241 000
Muud tegevustulud	749 000	769 000	784 000	799 000
Põhitegevuse kulud kokku	206 550 000	216 509 500	220 122 000	226 765 500
Antavad toetused tegevuskuludeks	25 000 000	27 784 000	24 541 000	24 462 000
Muud tegevuskulud	181 550 000	188 725 500	195 581 000	202 303 500
sh personalikulud	107 750 000	113 925 500	119 781 000	125 503 500
sh majandamiskulud	73 000 000	74 000 000	75 000 000	76 000 000
sh muud kulud	800 000	800 000	800 000	800 000
Põhitegevuse tulem	7 973 000	9 180 500	16 526 000	20 933 500
Investeeringustegevus kokku	-42 865 000	-38 165 000	-37 765 000	-27 680 000
Põhivara müük (+)	2 500 000	2 000 000	2 000 000	8 500 000
Põhivara soetus (-)	-53 000 000	-44 000 000	-42 000 000	-39 000 000
sh projektide omaosalus	-42 000 000	-36 000 000	-35 000 000	-31 000 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	11 000 000	8 000 000	7 000 000	8 000 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-1 000 000	-1 000 000	-1 000 000	-1 000 000
Tagasilaekuvad laenud (+)	35 000	35 000	35 000	20 000
Finantstulud (+)	100 000	100 000	100 000	100 000
Finantskulud (-)	-2 500 000	-3 300 000	-3 900 000	-4 300 000
Eelarve tulem	-34 892 000	-28 984 500	-21 239 000	-6 746 500
Finantseerimistegevus	29 000 000	23 500 000	18 000 000	7 500 000
Kohustiste võtmine (+)	40 000 000	35 000 000	30 000 000	20 000 000
Kohustiste tasumine (-)	-11 000 000	-11 500 000	-12 000 000	-12 500 000
Likviidsete varade muutus	-5 892 000	-5 484 500	-3 239 000	753 500
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	18 303 632	12 819 132	9 580 132	10 333 632
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	132 642 225	156 142 225	174 142 225	181 642 225
Netovõlakoormus (eurodes)	114 338 593	143 323 093	164 562 093	171 308 593
Netovõlakoormus (%)	53,3%	63,5%	69,5%	69,2%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	171 618 400	180 552 000	177 486 000	173 868 000
Netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär (%)	80,0%	80,0%	75,0%	70,2%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	57 279 807	37 228 907	12 923 907	2 559 407

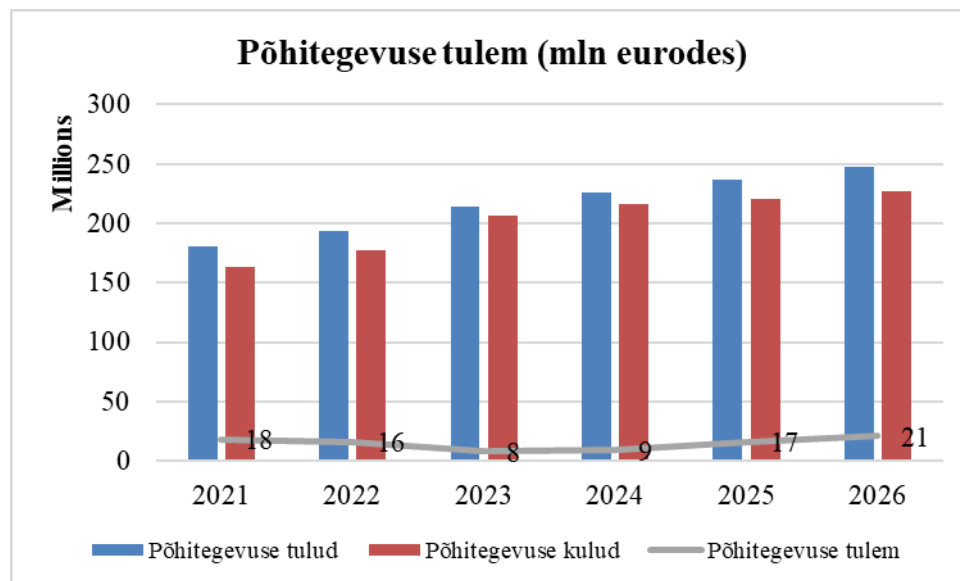
Peatükkides 4.5 – 4.6 on esitatud sissetulekute ja väljaminekute detailsem ülevaade. Kõigepealt on aga toodud olulisemate linna finantspositsiooni iseloomustavate finantsnäitajate – põhitegevuse tulemi, eelarve tulemi ja netovõlakoormuse – detailsem analüüs.

✓ Põhitegevuse tulem

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude¹ ja põhitegevuse kulude² vahe. Kinnipidamine põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest on üks KOFS-is sätestatud finantsdistsipliini tagamise meetmest. Vastavalt KOFS § 33 lg-le 2 ei tohi põhitegevuse tulemi väärtus aruandeaasta lõpu seisuga olla väiksem kui null. KOFS § 33 lg 3 lubab erandjuhuna põhitegevuse tulemi negatiivse väärtuse tingimusel, et eelnenud aasta põhitegevuse tulem oli positiivne.

Põhitegevuse tulemi kirjeldatud KOFS-i kriteeriumid kehtivad nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse kohta. Arvestusüksusesse kuuluvad KOFS § 2 kohaselt kohaliku omavalitsuse üksus (Tartu linn) ja temast sõltuv üksus.³ Tartu linna arvestusüksusesse kuuluvad SA Tartu Kultuurkapital, SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus, SA Tartumaa Turism, SA Tartu Loomemajanduskeskus, SA Tartu Perekodu Käopesa, SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus ja SA Tartu 2024. Ülejäänud Tartu LV konsolideerimisgruppi kuuluvad ühingud ei ole sõltuvad üksused KOFS-i tähenduses.

Põhitegevuse tulem on oluline finantsnäitaja. Kui põhitegevuse tulemi väärtus on negatiivne, siis see tähendab, et omavalitsus ei suuda katta jooksvate tulude arvelt jooksvaid kulusid. Sellisel juhul finantseeritakse näiteks põhitegevuse kulusid põhivara müügi ja reserve arvelt. Ühekordsete tulude arvelt põhitegevuse kulude finantseerimine pikemal perioodil on riskantne ning nende tulude kehvema laekumise korral võib tekkida oht sattuda finantsraskustesse.

	2022	2023	2024	2025	2026
Põhitegevuse tulude kasv	7%	11%	5%	5%	5%
Põhitegevuse kulude kasv	9%	17%	5%	2%	3%

¹ Regulaarsed tavapärased tulud. Siia ei kuulu nt vara müük jms ühekordsed tulud.

² Regulaarsed tavapärased kulud (eelkõige antavad toetused, tööjõukulud ja majandamiskulud). Siia ei kuulu investeringud (need on ühekordsed konkreetsele investeerimist vajavale objektile tehtavad kulud).

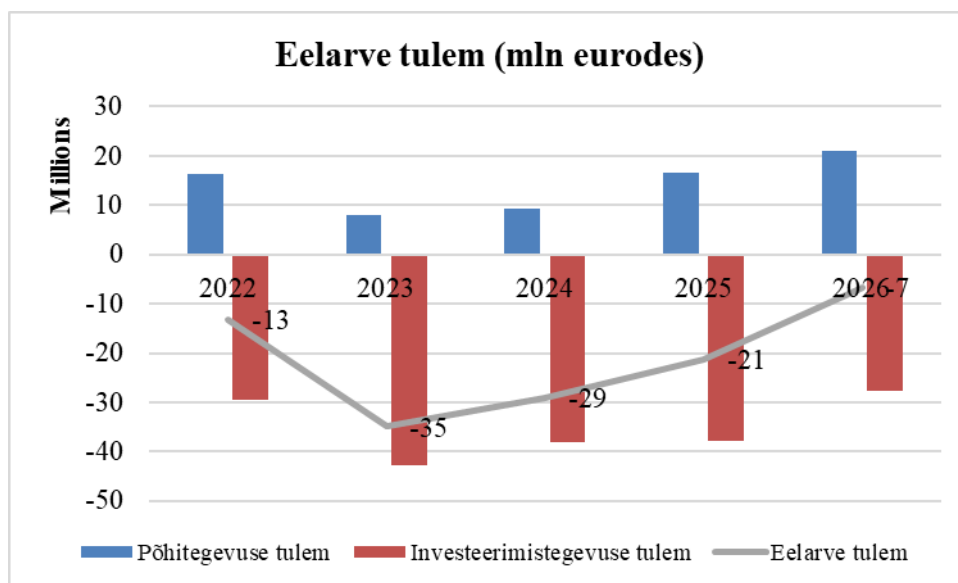
³ Sõltuv üksus on raamatupidamise seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse üksuse otsese või kaudse valitseva mõju all olev üksus, kes on saanud kohaliku omavalitsuse üksuselt, riigilt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest või kes on saanud toetust ja renditulu kohaliku omavalitsuse üksustelt ja nende valitseva mõju all olevatelt üksustelt rohkem kui 10 protsenti vastava aasta põhitegevuse tuludest.

Tartu linna põhitegevuse tulem on seni olnud ning on planeeritud ka kogu eelarvestrateegia perioodi kindlalt positiivne. Esimestel aastatel kasvavad põhitegevuse kulud põhitegevuse kuludest kiiremini, kuna energiahindade kiire tõusuga kaasneb märkimisväärne kulude kasv ning ka Tartu 2024. a Euroopa kultuuripealinna tiitliga kaasneb 10 mln eurot täiendavaid kultuurialaseid väljaminekuid (sellest 2024. a 4,4 mln eurot). Alates 2025. a kasvavad põhitegevuse tulud põhitegevuse kuludest kiiremini, mis viib põhitegevuse tulemi paranemisele. Põhitegevuse tulemi paranemine on üheks põhiliseks linna finantseesmärgiks, kuna see võimaldab rohkem investeerida, vähendab eelarvedefitsiiti ning pidurdab seeläbi laenukohustiste kasvu. Tartu linna arvestusüksuse põhitegevuse tulem on ligilähedane Tartu linna kui kohaliku omavalitsuse üksuse vastavale näitajale.

✓ Eelarve tulem

Eelarve tulemile ei ole seaduses otseseid piiranguid kehtestatud. EL fiskaalkokkuleppes⁴ lähtuvalt riigieelarve seaduses sätestatud eelarve struktuurse tasakaalu nõue kohalikke omavalitsusi ei puuduta.⁵ Kaudseteks piiranguteks on eelnevalt nimetatud põhitegevuse tulemi positiivsuse nõue ning netovõlakooormuse piirmäär.

Eelarvestrateegias on kavandatud märkimisväärne liikumine eelarve tasakaalu suunas. See loob baasi linna finantspositsiooni paranemisele ning tõstab linna võimekust teostada kümnendi teises pooles suuri linnale vajalikke investeeringuid. 2023. a mõjutab eelarve tulemit tugevalt kiire energiakandjate hindade tõus, mille tõttu suureneb oluliselt linna kulu elektrile ja ühistranspordile. Hindade stabiliseerudes pöörduv eelarve tulem tõusule.

Graafikult nähtub, et eelarvepositsiooni parandamine toimub läbi nii põhitegevuse tulemi kui ka investeerimistegevuse tulemi kasvu. Elukeskkonna parandamise eesmärgil on eelarvestrateegia

⁴ Euroopa Ülemkogu 2012. aasta märtsi kohtumisel kirjutasid kõik liikmesriigid (välja arvatud Ühendkuningriik ja Tšehhi) alla majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepingule, mille fiskaalosa moodustab fiskaalkokkulepe (ka Horvaatia ei kirjutanud lepingule alla ei enne ega ka pärast ELiga ühinemist 2013. aasta 1. juulil). Fiskaalkokkuleppe kohaselt tuleb tasakaalus eelarve põhimõte – struktuurse puudujäägi ülempiir on 0,5% SKPst (kui valitsemissektori võlg on väiksem kui 60% SKPst, on ülempiir 1% SKPst) – lisada riigisisestesse õigusaktidesse, eelistatavalt põhiseaduse tasemel (võla suurenemise pidurdamise säte).

⁵ RES § 6 lg 1 kohaselt peab valitsemissektori struktuurne eelarvepositsioon olema tasakaalus või ülejäägis. Tegemist on seega rangema nõudega kui EL fiskaallempe kohaselt vajalik.

perioodil kavandatud investeerida linna põhivarasse keskmiselt 45 mln eurot aastas, millest linna omaosalus on keskmiselt 36 mln eurot aastas.

Linn teadvustab selgelt põhitegevuse ja investeringute vahelise tasakaalu vajalikkust. Traditsioonilise hoonete ja tänavate ehituse ja rekonstrueerimise kõrval on vähemalt sama olulised pakutava hariduse kvaliteet (mille tarvis on vaja senisest enam ja kõrgema sissetulekuga õpetajaid ja tugipersonali) ning tartlaste sotsiaalne kaitstud (sotsiaaltöötajate kvaliteedi ja kvantiteedi tõus jms), samuti kultuurialane tegevus. Üha jõulisemalt tõusevad esile kliimanetraalsus, keskkonnateadlikkus ning elurikkus.

✓ Netovõlakoorumus

Põhitegevuse tulemi kõrval on netovõlakoorumus teine KOFSis sätestatud finantsdistsipliini näitaja, mille puhul piirangud kehtivad nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse jaoks. Põhiseaduse § 154 lg 1 keskmises olev KOV üksuse enesekorraldusõigus sisaldab õigust iseseisvalt otsustada võlakohustuste võtmise üle. Seda toetab ka Euroopa kohaliku omavalitsuse harta art 9 lg 8. Võlakohustuste võtmiseta võib mõne omavalitsusliku ülesande täitmine olla oluliselt raskem, kuid teiselt poolt mõjutab võlakohustuste võtmine kohaliku eelarve puudujäägi kujunemist.

Analüüsid ei kasutata siinkohal mitte lihtsalt laenukohustuste kogusummat, vaid nn netovõlakoorumust nagu selle defineerib KOFS. Netovõlakoorumus on võlakohustiste (võlakohustised sisaldavad kõiki laenukohustisi pluss teatavad täiendavad kohustused)⁶ suuruse ja likviidsete varade⁷ kogusumma vahe. Võlakoorumuse arvestamisel on lähtutud netoarvestuse põhimõttest, et suuremas summas likviidsete vahendite olemasolul saaks omavalitsusüksustele võimaldada suuremas summas kohustuste võtmist. Netovõlakoorumuse arvestus tagab adekvaatsema pildi tegelikust finantsseisust, sest mõtmise hetkel arvestatakse sellega, kas kohustuste, mille täitmise tähtaeg saabub näiteks paar päeva hiljem, tasumiseks on omavalitsusüksusel vahendid kassas või hoiustel olemas. Lisaks võimaldab likviidsete vahendite arvesse võtmine tagada, et kriitilise piiri lähedal olevad omavalitsusüksused ei kuluta laekunud raha koheselt ära, vaid jälgivad piirangutest kinnipidamiseks kulude tegemist, kassas ja hoiustel olevat raha hulka ning võlakohustuste seis.

Vastavalt KOFSi §-le 34 võib netovõlakoorumus aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordne vahe on väiksem kui 60 protsenti vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoorumus ulatuda kuni 60 protsendini vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest. Seega on netovõlakoorumuse ülemmäär iga konkreetse kohaliku omavalitsuse üksuse puhul erinev. Maksimaalne lubatav netovõlakoorumus võib olla vahemikus 60% kuni 100% põhitegevuse tuludest, kusjuures konkreetne piir sõltub kohaliku omavalitsuse üksuse omafinantseerimisvõimekusest. Madala omafinantseerimisvõimekuse korral võib võlakoorumus olla 60% põhitegevuse tuludest. Parema omafinantseerimisvõimekusega kohaliku omavalitsuse üksustel on see näitaja kõrgem, kuid ei saa ületada põhitegevuse tulude mahtu.

COVID-19 pandeemiast tingitud majanduskriisi tõttu on 60% tingimus ning 6-kordse põhitegevuse tulemi tingimus asendatud ajutiselt leebemate piirmääradega. Aastatel 2020-2024 on 60% kriteeriumi asemel 80% ning 6-kordse põhitegevuse tulemi asemel 10-kordne tulem. Aastatel 2025-2027 on

⁶ Võlakohustistena võetakse arvesse järgmised bilansis kajastatud kohustused: 1) võetud laenud; 2) kapitalirendi- ja faktooringukohustused; 3) emiteeritud võlakirjad; 4) tasumise tähtajaks täitmata jäänud kohustused; 5) saadud toetuste tagasimakse kohustused; 6) toetusteks saadud ettemaksed; 7) toetuste andmise kohustused; 8) pikaajalised võlad tarnijatele; 9) teenuste kontsessioonikokkuleppes tekkinud kohustused; 10) muud pikaajalised kohustused, mis nõuavad tulevikus raha väljamaksmist.

⁷ Raha ja raha ekvivalendid.

nimetatud kaks piirmäära vastavalt 75% ja 9-kordne tulem (2025. a), 70% ja 8-kordne tulem (2026. a) ning 65% ja 7-kordne tulem (2027. a). Alates 2028. a kehtivas tavapärasel piirmäärad. Erandi idee seisneb asjaolus, et olukorras, kus majandus on haavatav, peaks avalik sektor seda toetama.⁸ Üheks kõige efektiivsemaks majanduse toetamise instrumendiks on kohalike omavalitsuste läbi mõeldult tehtavad investeeringud. Kuna eriolukorrast tingitud tulude languse olukorras viib investeeringute kasvatamine suurele eelarvedefitsiidile ja seeläbi laenukoormuse kasvule, jääks 60% piirang majandust toetavaid meetmeid takistama. Netovõlakoormuse piirmäära tõstmine on tugeva majanduskriisi tingimustes kasulik. Piirangu leevendamine annab Tartu linnale võimaluse täiendavalt mitmekümne miljoni euro ulatuses raha investeerimiseks juurde laenata.

Ka Euroopa Liidu fiskaalreeglite⁹ kehtivus on alates 23. maist 2020. a COVID-19 leviku tõttu ajutuselt peatatud. Seoses Venemaa sissetungiga Ukrainasse ja kiire inflatsiooniga on reeglite taas kehtima hakkamine kaugemale tulevikku lükkumas. Euroalas ei ole näha soovi peatseks 60% võlakoormuse piirangu juurde naasmiseks. Lisaks nimetatud ajutistele asjaoludele on oluliseks kaalukeeleks kliimakriis. Euroopa roheline kokkulepe raames vastu võetud paketi *Fit for 55* kohaselt tuleb aastaks 2030 vähendada kasvuhoonegaaside netoemissiooni 1990. a võrreldes vähemalt 55%. Euroopa Komisjoni hinnangul läheb rohelisele energiale üleminekuks vaja 520-575 miljardit eurot aastas. Seetõttu esineb mitmeid plaane fiskaalreeglite reformimiseks. Euroopa Parlamendi tellitud uurimus¹⁰ pakkus välja nn „roheline kuldse reegli“ kehtestamise, mille kohaselt tuleks keskkonnaprojektidesse tehtavad investeeringud võlakoormusest maha arvutada. Fiskaalreeglite reformimiseks on pakutud ka võlakoormuse 60% piirangu tõstmist 90%le¹¹.

Netovõlakoormuse põhjal kohalike omavalitsuste finantspositsiooni analüüsimisel tuleb silmas pidada asjaolu, et majandusteaduses puudub konsensus, milline võlakoormus on piisavalt suur selleks, et hakata pärssima riigi (või kohaliku omavalitsuse) majanduslikku arengut. 2010. a peeti läbimurdeliseks Reinhart-Rogoffi uurimust, milles autorid leidsid, et kui riigi võlakoormus ületab 60% SKTst, väheneb majanduskasv 2% ning kui võlakoormus ületab 90%, siis väheneb majanduskasv umbes poole võrra.¹² Tänapäevaks on uurimuse järeldused aga sisuliselt ümber lükatud ning üldise arvamuse järgi sellist konkreetset võlakoormuse piiri, mille ületamisel majanduskasv langeb, ei eksisteeri.¹³ Eelkõige Jaapani, aga ka paljude teiste arenenud riikide näited kinnitavad viimast järeldust.¹⁴ Põhjuslik seos võla suuruse ning majanduskasvu vahel paljude analüüside põhjal eksisteerib, kuid see on teistpidine ehk madal kasv põhjustab võlakoormuse kasvu, mitte vastupidi.¹⁵

⁸ Nimetatud idee tuleneb eelnevalt kirjeldatud vastutsüklilise eelarvepoliitika kontseptsioonist.

⁹ Maastrichti lepinguga ehk Euroopa Liidu lepinguga kehtestati nn Maastrichti kriteeriumid, mis mh sisaldavad valitsemissektori võlapositsiooni reegleid: riigi aastane eelarvepuudujääk ei tohi ületada 3% SKPst ja valitsemissektori võlg ei tohi ületada 60% SKPst (reeglid tulevad Stabiilsuse ja Kasvu Paktist).

¹⁰ A. Pekanov, M. Schratzenstaller. The role of fiscal rules in relation with the green economy.

¹¹ A. Truger. Reforming EU Fiscal Rules: More Leeway, Investment Orientation and Democratic Coordination. – Intereconomics, Volume 55, 2020 · Number 5 · pp. 277–281.

¹² C. M. Reinhart, K. S. Rogoff, Growth in a Time of Debt. American Economic Review, 2010, kd 100, nr 2, lk 573–578.

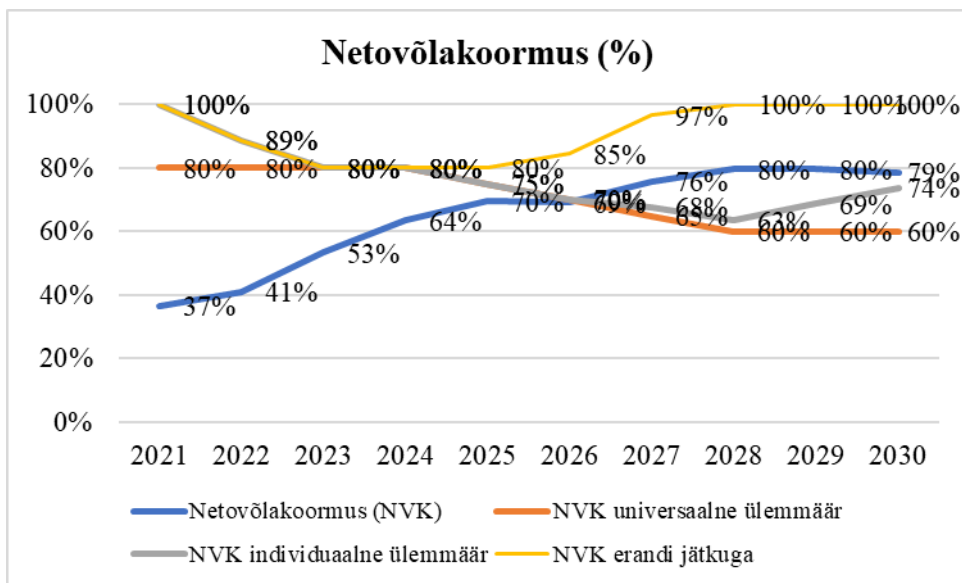
¹³ Vt nt T. Herndon, M. Ash, R. Pollin, Does High Public Debt Consistently Stifle Economic Growth? A Critique of Reinhart and Rogoff. Cambridge Journal of Economics, 2014, kd 38, nr 2, lk 257–279; U. Panizza, A. F. Presbitero, Public Debt and Economic Growth in Advanced Economies: A Survey. Swiss Journal of Economics and Statistics, 2013, kd 149, nr 2, lk 175–204.

¹⁴ Jaapani võlakoormus on juba ammu ületanud 200% SKTst, kuid see ei tundu majanduskasvule mõju avaldama ning turg ei ilmuta riigi kõrge võla üle vähimatki muret.

¹⁵ Vt nt B. Kempa, N. S. Khan, Government Debt and Economic Growth in the G7 Countries: Are There Any Causal Linkages? Applied Economics Letters, 2016, kd 23, nr 6, lk 440–443.

Nii EL fiskaalraamistik kui ka KOFS finantsdistiipliini tagamise meetmed kehtestati madala laenukoormuse ja kiire majanduskasvu tingimustes. Praegusel hetkel ei ole selliseid tingimusi olnud juba mitu aastat. Ehitus- ja elektri hinnad on viimaste aastatega mitmekordistunud, gaasi hinna puhul prognoositakse ligi 15-20 kordset tõusu. KOFSi sätestatud netovõlakoormuse piirides majandamine ei ole praeguses majandussituatsioonis tänases mahus tegevusi kärpimata realselt võimalik. Liiga jäik võlakoormuse piirang majanduslanguse ajal võib langust süvendada ja pikendada. Seetõttu oleks mõistlik sarnaselt EL fiskaalreeglitega ka Eesti kohalikele omavalitsustele KOFSis kehtestatud fiskaalreeglite erandit pikendada näiteks 2032. aastani või muuta see püsivaks.

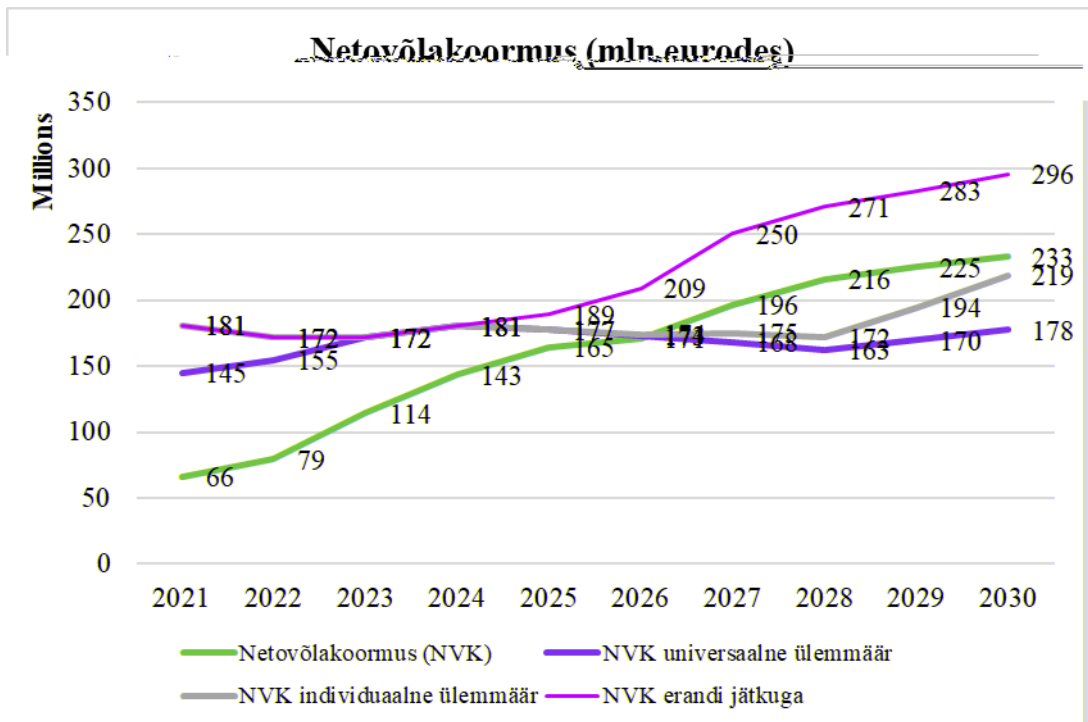
All toodud graafik kujutab Tartu linna netovõlakoormuse ning netovõlakoormuse ülemmäära prognoosi protsentides. Sinine joon näitab prognoositavat tegelikku NVK-d. Oranž joon näitab kehtiva seadusega lubatavat NVK-d, milleni Tartu linn võib igal juhul jõuda, (esialgu 80%, hiljem 60%), hoolimata tema omafinantseerimisvõimekusest. Hall joon näitab Tartu linna prognoositavat NVK ülemmäära käesoleva alapunkti alguses esitatud finantsnäitajaid ning kehtivat KOFS-i regulatsiooni arvestades. Hall joon hakkab alaets 2026. a ületama oranži joont, mis tähendab, et Tartu linna põhitegevuse tulem on selleks ajaks piisavalt hea võimaldamaks täiendavat laenamise võimekust. Nagu eelnevalt kirjeldatud saaks NVK ülemmäär teoreetiliselt olla ka 100% põhitegevuse tuludest, kuid prognoosi kohaselt Tartu linna põhitegevuse tulem seda kehtiva regulatsiooni tingimustes käesoleval kümnendil ei võimalda. Küll aga jõuab 100%-ni kõige ülemine kollane joon, mis näitab Tartu linna NVK ülemmäära eeldusel, et käesoleval hetkel kehtiv NVK regulatsioon (80% põhitegevuse tuludest või 10-kordne põhitegevuse tulem, kuid mitte enam kui põhitegevuse tulud) jääb püsima vähemalt 2030. aastani. Eelarvestrateegia koostamise hetkel on nimetatud erandi pikendamine arutelu objektiks ning eelnevalt nimetatud põhjendusi arvestades on erandi püsimiseks tehtav seaduse muudatus tõenäoline.

Tartu linn on seni suutnud vältida võlakoormuse kiiret kasvu. Netovõlakoormus moodustas 2021. a põhitegevuse tuludest 37% ehk 66 mln eurot. Eelarvestrateegia perioodi jooksul tõuseb netovõlakoormus 171 mln euroni, mis moodustab 69% prognoositavatest põhitegevuse tuludest. Kümnendi lõpus tõuseb NVK 80%le. Võlakoormuse kasv, mida esialgu põhjustab teatud määral energiakandjate hinnatõus, on ajas aeglustuv.

All järgnev joonis kuvab samu näitajaid miljonites eurodes. Finantseerimistegevuse kavandamisel peab linn juba täna silmas kümnendi teist poolt. Seetõttu ei ole Tartu ka kavandanud hüppelist

investeeringute kasvu. Küll on aga väga sobiv aeg teostada investeeringuid, mis hakkavad ennast lähiaastatel rahaliselt põhitegevuse kulude kokkuhoiu tõttu ära tasuma. Seetõttu kavandab Tartu linn 2023. a kogu tänavavalgustuses üleminekut LED valgustitele ning samuti paigaldatakse päikesepaneele linna omandis olevate hoonete katustele.

Kui oodatav ja loodetav NVK maksimummäära erand siiski alates 2025. a püsima ei jää, peab linna kümnendi teise poole NVK olema loomulikult joonistel kujutatust madalam, mahtumaks seaduses sätestatud piiridesse (joonisel peab sinine joon olema sel juhul alati hallist joonest madalamal). Sellisel juhul kavatakse reageerida põhitegevuse tulemi parandamisega, mis võimaldab jätta otseselt rohkem vahendeid investeerimiseks ning suurendada ka laenamismõimekust. Edukas välisvahendite kaasamine toetab selles stsenaariumis investeeringute taseme püsimist kavandatud mahule võimalikult lähedal.

Lisaks võlakohustiste mahule seab KOFS piirangud ka võlakohustiste võtmise eesmärgile. Kohaliku omavalitsuse üksus võib võtta laenu, emitteerida võlakirju, võtta kapitalirendi- ja faktooringukohustusi ning kohustusi teenuste kontsessioonikokkulepete alusel: 1) investeeringuteks; 2) põhivara soetuseks antavaks sihtfinantseerimiseks; 3) osaluste, aktsiate, osade ja muude omakapitaliinstrumentide omandamiseks; 4) olemasolevate võlakohustiste täitmiseks; ja 5) laenu andmiseks. Tartu linn kavandab eelarvestrateegias laenata ainult investeerimiseks ning võlakohustiste refinantseerimiseks.

4.5. Sissetulekud

Sissetulekud jagunevad KOFSi alusel põhitegevuse tuludeks ning investeerimistegevuse eelarveossa kuuluvateks põhivara soetuseks, põhivara soetuseks antavaks sihtfinantseerimiseks, osaluste ja muude aktsiate või osade müügituludeks, finantstuludeks ja tagasilaekuvateks laenuks. Kohaliku omavalitsuste sissetulekud tulevad eelkõige maksudest, seejärel toetustest ning väiksemal määral teenuste müügist, vara müügist ja muudest tuludest. Riigieelarvest eraldatud riiklike maksutulude (tuludeks ja maamaks) ning tasandus- ja toetusfondi ühtne eesmärk on tagada kohalikele omavalitsustele piisavad vahendid kohalike elu küsimuste üle iseseisvalt seaduste alusel otsustamiseks. Kaasaegse

demokraatliku riigikorralduse nurgakiviks on subsidiaarsus-printsip, mis tähendab, et ülesandeid tuleb täita elanikule võimalikult lähedal asuval avaliku halduse tasandil.

4.5.1. Põhitegevuse tulud

Põhitegevuse tulud on käesolevas eelarvestrateegias prognoositud makromajanduslike põhinäitajate alusel. Nende näitajate konkreetsed väärtused ning eeldused üldise majanduskeskkonna kohta põhinevad Maailmapanga, IMFi, OECD, Euroopa Komisjoni, EV Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga prognoosidel ning on esitatud järgnevas tabelis.

	2022	2023	2024	2025	2026
SKP reaalkasv	1,0%	0,5%	3,0%	2,5%	2,0%
Tarbijahinnaindeks	19,5%	6,7%	2,6%	2,0%	2,0%
Tööhõive kasv	2,9%	0,0%	0,5%	0,5%	0,5%
Palga nominaalkasv	11,0%	7,4%	6,0%	5,4%	5,0%

Sõjapõgenike mõjuga linna sissetulekule ei ole arvestatud. Sõjapõgenikega kaasneva majandusliku mõju tervikpildi hindamise teeb raskeks asjaolu, et põgenike kohta pole teada piisavalt infot ning samuti on mõju oluliselt sõltuv sõja arengust. Kahtlemata mõjutavad Ukraina sõjapõgenikud teatud määral Tartu tööturgu, kuid mõju ei ole usaldusväärselt prognoositav. Eestisse saabunud sõjapõgenikest on ligikaudu 50% tööealised, 10% pensioniealised ning 40% lapsed. Kuna põgenikele laienevad Eesti elanikega sarnased sotsiaalsed garantiid, siis võib eeldada, et põgenikud hakkavad aktiivselt tööd otsima, kui muud sotsiaalsed garantiid (pension, vanemahüvitis, toimetulekutoetus jms) ei taga neile piisavat sissetulekut. Esialgsete hinnangute kohaselt võib enamik tööealistest põgenikest asuda tööd otsima, kuid üldise halveneva majandusseisu ning administratiivsete tõkete tõttu kaasneb sellega registreeritud töötuse kasv. Sõjapõgenike oskuste ja kvalifikatsiooni kohta ei ole häid andmeid, kuid on selge, et suurem osa (üle 90%) neist on naised ning sageli on neil ka lapsed, mis mõjutavad nende tegelikku võimalust tööle asuda. Samuti ei pruugi nende oskused olla heas vastavuses pakutud ametikohtadele. Probleemiks võivad osutuda nii keeleoskus kui ka erinevatele ametikohtadele esitatavad kutsenõuded. Sõjapõgenikes võib kahtlemata peituda varjatud potentsiaal, mis võib võimaldada sissetulekute prognoosi täpsema teabe laekumisel ülespoole korrigeerida.

Kõige rohkem sissetulekuid laekub **maksudest**. Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest kohalikest maksudest. Riiklikest maksudest laekuvad kohalike omavalitsuste eelarvesse füüsilise isiku tulumaks ja maamaks. Tartu linnas kehtivateks kohalikeks maksudeks on reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks ning parkimistasu. Kohalike maksude seadus näeb ette lisaks nimetatutele veel kolme võimalikku kohalikku maksu (mootorsõidukimaks, loomapidamismaks ja lõbustusmaks), mida Tartus ei ole rakendatud. Just nimetatud kolme kohaliku maksu kehtestamine Tartu linna poolt on eeskätt põhjendatud asjaoluga, et need on seotud linna infrastruktuuri kasutamisega, mis tähendab, et maksu objekt on kohaliku iseloomuga ning maksumaksjale on tunnetatav ka konkreetne majanduslik kasu, mida maksu maksmine talle annab.

Tulumaksu laekumine sõltub tööturu muudatustest, mistõttu on see prognoositud hõive ja palgataseme prognoosi alusel. Lähtutud on eeldusest, et residendist füüsilise isiku poolt tasutud tulumaksust eraldatakse maksumaksja elukohajärgsele kohaliku omavalitsuse üksusele kogu eelarvestrateegia perioodi jooksul 11,96%¹⁶ tema maksustatavast tulust, arvestamata tulumaksuseaduse 4. peatükis sätestatud mahaarvamisi. Juriidiliste isikute ja mitteresidentide tulumaks, samuti residendist füüsilise isiku pensionidelt ja vara võõrandamisest saadud kasult makstud tulumaks laekub täies ulatuses riigieelarvesse.

¹⁶ 11,96% on tulumaksuseaduse § 5 lg 1 p 1 kohaselt kehtiv KOVidele jaotatav osakaal.

Maamaks on riiklik maks, kuid maamaksuseaduse § 6 kohaselt laekub maamaks omavalitsusüksuse eelarvesse. Maksuhaldur on siiski MTA ning KOV üksuse pädevus piirdub maa hindamise ja maksumäära kehtestamisega seaduses antud vahemikku arvestades. Maamaksuseaduse § 5 järgi võib maamaksumäära suuruseks olla 0,1-2,5% maa maksustamishinnast aastas. Tartus on maksumäär alates 2020. aastast 2,5% maa maksustamishinnast aastas ning eelarvestrateegia eelduse kohaselt määr enne maa uut korralist hindamist ei muutu. Lähitulevikus kavandatakse viia läbi maa korraline hindamine. Selle tulemusel tõuseb maksustamishind oluliselt, kuna maa väärtus on võrreldes eelmise korralise hindamisega kasvanud kordades. Kehtiva seaduse kohaselt on uue hindamise tulemused automaatselt maa maksustamise aluseks. Maa korralise hindamisega kaasnevalt kavandatakse 2,5 (ärimaa) kuni 5 (metsamaa) korda vähendada maksimaalset maksumäära. Keskmisest kiiremini tõusnud hinnaga maade puhul kavandatakse seada 10% suurune piir sellele, kui palju saab ettevõtte või inimese tasutav maamaks igal aastal tõusta. Seetõttu ei oma maa korraline hindamine maamaksu laekumisele olulist mõju. Eelarvestrateegia kohaselt püsib maamaksust laekuv tulu stabiilsena, kuid prognoosiperioodi viimasel aastal kasvab uute maksustamishindade kehtima hakkamise tõttu 10%.

Uusi kohalikke makse eelarvestrateegia perioodil eelduslikult ei kehtestata. Eesti on ainus EL liikmesriik, kus pole inimeste transpordieelistuste kujundamiseks kehtestatud mootorsõidukimaksu. Eesti on Euroopa autostunumaid ühiskondi. Kohalike maksude seadus küll võimaldab selle kohalikul tasandil kehtestada, kuid Tartu linna hinnangul puudub mootorsõidukimaksul kohaliku maksuna tulevik, mistõttu selle kehtestamine Tartu linnas päevakorral ei ole. Riikliku maksuna oleks mootorsõidukimaks omal kohal, aidates kaasa kliimaeesmärkide saavutamisele.

Arvestatud on parkimistasude ja reklaamimaksu määrade muutumisega. Vastavalt Tartu Linnavolikogule esitatud eelnõule „Tartu Linnavolikogu 2. juuni 2011. a määruse nr 36 „Parkimistasu“ muutmine“ tõstab Tartu linn alates 01.07.2022 parkimistasusid. Uued parkimistasu määrad:

eurodes

	A piirkond		B piirkond		C piirkond	
	kehtiv hind	uus hind	kehtiv hind	uus hind	kehtiv hind	uus hind
1 tund	2	3	1	1,5	0,2	0,2
30 päeva	100	120	50	60	15	15
90 päeva	250	300	125	150	30	30
365 päeva	1000	1200	500	600	100	100

Lisaks kehtestatakse, et parkimise eest makstakse parkimistasu:

- A piirkonnas tööpäevadel ajavahemikus kella 08.00 – 19.00 ja laupäeval kella 11.00 – 17.00. Pühapäeval ja riiklikul pühal on parkimine tasuta;
- B piirkonnas tööpäevadel ajavahemikus kella 08.00 – 19.00. Laupäeval, pühapäeval ja riiklikul pühal on parkimine tasuta;
- C piirkonnas kõikidel päevadel ööpäevaringselt.

Muudatuse tulemusena on kavandatud parkimistasu 2023. a 1,1 mln eurot (2022. a esialgses eelarves alla 0,8 mln euro).

Reklaamimaksu määra kavandatakse 2023. a tõsta 10 senti ruutmeetri kohta ööpäevas (praegu 31 senti, kesklinnas 45 senti) ning interaktiivsete ekraanide (LED) määra kahekordistada. Eelarvestrateegias on kavandatud muudatuste tulemusena 260 000 eurot lisatulu aastas. Täiendav reklaamimaksu laekumise tõus toimub 2024. a, mil kaotatakse reklaami paigaldamise asukohast

lähtuvad erinevad reklaamimaksu määrad. Uueks määraks on reklaamipinna 1 m² eest 55 senti ööpäevas ja digitaalse reklaamipinna puhul 1 euro ja 10 senti ööpäevas.

Maksude järel on teiseks suuremaks tuluallikaks **toetused**. Enamik toetusi saadakse riigieelarvest kas tasandusfondist, toetusfondist või juhtumipõhiselt konkreetse tegevuse või investeeringu toetamiseks. Tasandusfondi eesmärk on ühtlustada vahendite kasutamise tingimusi määramata kohaliku omavalitsuse üksuste ülesannete täitmise võimalusi. Tasandusfondi jaotamisel võetakse aluseks kohaliku omavalitsuse üksusele laekuv tulumaks ja maamaks, kohaliku omavalitsuse üksuse elanike arv ja muud kohaliku omavalitsuse üksuse erisused. Tasandusfondi eraldised Tartu linnale vähenevad ning senise tasandusfondi valemi kehtivuse jätkudes linn alates 2024. a enam tasandusfondist raha ei saa.

Toetusfond on kohaliku omavalitsuse üksustele seaduses määratud sihtotstarbel ja tingimustel kasutamiseks või riigieelarves määratud sihtotstarbel antav toetus, mida jaotatakse ainult arvnäitajate alusel. Toetusfondi jaotamise aluseks olevad arvnäitajad ja nende arvestamise alused sätestatakse seadusega. Arvnäitajate väärtused, samuti toetusfondi suurus ja sellesse kuuluvad toetuste liigid määratakse riigieelarvega. Toetusfondi vahendid on ette nähtud üldhariduse andmiseks (õpetajate ja koolijuhtide töjõukulud, õppevahendid, koolilõuna jne), toimetulekutoetuse maksmise kulude hüvitamiseks, kohalikuks tee hoiu toetuseks, rahvastikutoimingute kulude hüvitamiseks, raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetuseks, rahvastikutoimingute kulude hüvitamiseks, raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetuseks, asendus- ja järelhooldusteenuseks, matusetootuseks, huvihariduse ja huvitegevuse toetuseks ning koolieelsete lasteasutuste õpetajate töjõukulude toetuseks. Toetusfondi vahendite muutus on prognoositud THI alusel, töjõukuludeks eraldatavad vahendid prognoositava palgataseme muutuse alusel. 2023. a toetusfondi summad on arvestatud viimase teada oleva info põhjal (nt õpetajate töjõukulude kasvaks on arvestatud 23,9%).

Vabariigi Valitsus otsustas 2017. a kaotada aastaks 2021 enamikult omavalitsuste toetusfondi toetustelt nende kasutamist piirav sihtotstarve. Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtetest tuleneva muudatuse tulemusena laekuks senised toetusfondi vahendid edaspidi kohalike omavalitsuste tulubaasi, mis eelkõige tähendaks kohalike omavalitsuste osakaalu suurendamist füüsilise isiku tulumaksu laekumises. Eelarvestrateegia koostamise hetkeks on muudatus teostamata ning selle tegemise aja ja täpse viisi osas puudub selgus. Eelarvestrateegias on eeldatud senise omavalitsuste finantseerimise korra jätkumist.

Juhtumipõhised toetused antakse vastava lepinguga. Nende kasv on prognoositud THI alusel. Eelduslikult saavad KOVID 2023. a riigieelarvest erakorraliselt kokku 5 mln eurot nii kiiresti kasvavate energiakuludega toimetulekuks kui ka Ukraina sõjapõgenikega seotud kulude hüvituseks

Rahaliselt suurimaks tuluallikaks, mida kohalikud omavalitsused saavad ise täielikult kujundada, on **tulud kaupade ja teenuste müügist**. Põhiliselt kuuluvad siia tulud asutuste majandustegevusest. Alljärgnevas tabelis toodud tegevusala¹⁷ põhineb üksuse põhitegevusalal, millega tulu saamine on seotud (näiteks kui haridusasutus saab tulu õpilaste toitlustamisest, siis klassifitseeritakse see tuluna haridusalasest tegevusest). Tulud haridusalasest tegevusest moodustavad kaks kolmandikku majandustegevuse tuludest. Tulud kaupade ja teenuste müügist on kavandatud THI alusel, arvestades teatud erandeid. Põhiline erand tuleneb asjaolust, et Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koalitsioonileping Tartu linna juhtimiseks aastatel 2021–2025 näeb ette, et järgneval neljal aastal lasteaias

¹⁷ Majandustegevusest saadavad tulud on liigitatud erinevate valitsemisfunktsioonide järgi COFOGi (Classification of the Function of Government) klassifikaatori alusel. COFOG võimaldab saada ajalist ülevaadet linna eri funktsioonide tulude ja kulude suundumustest.

kohatasu ei tõuse. Transpordialasest tegevusest laekuvad tulud kasvavad 2023. a ennaktempos, kuna vastavalt Tartu Linnavolikogule esitatud eelnõule „Tartu Linnavolikogu 25. juuni 2015. a määruse nr 85 „Ühistranspordi elektrooniline piletisüsteem“ muutmise“ kehtestab linn alates 01.07.2022 uued ühistranspordi ja rattaringluse piletihinnad.

	2023	2024	2025	2026
Põhitegevuse tulud kokku	214 523 000	225 690 000	236 648 000	247 699 000
Maksud	123 907 000	131 845 000	139 453 000	147 190 000
Füüsilise isiku tulumaks	120 000 000	127 812 000	135 378 000	142 878 000
Maamaks	1 942 000	1 942 000	1 942 000	2 136 000
Reklaamimaks	750 000	845 000	862 000	879 000
Teede ja tänavate sulgemise maks	130 000	133 000	136 000	139 000
Parkimistasu	1 085 000	1 113 000	1 135 000	1 158 000
Kaupade ja teenuste müük	24 093 000	24 706 000	25 189 000	25 682 000
Riigilõivud	113 000	116 000	118 000	120 000
Tulud majandustegevusest	19 781 000	20 297 000	20 703 000	21 118 000
<i>tulud haridusalasest tegevusest</i>	<i>11 840 000</i>	<i>12 148 000</i>	<i>12 391 000</i>	<i>12 639 000</i>
<i>tulud kultuuri- ja kunstialasest tegevusest</i>	<i>319 000</i>	<i>327 000</i>	<i>334 000</i>	<i>341 000</i>
<i>tulud spordi- ja puhkealasest tegevusest</i>	<i>1 138 000</i>	<i>1 168 000</i>	<i>1 191 000</i>	<i>1 215 000</i>
<i>tulud sotsiaalalalasest tegevusest</i>	<i>2 064 000</i>	<i>2 118 000</i>	<i>2 160 000</i>	<i>2 203 000</i>
<i>tulud keskkonnakaitsealasest tegevusest</i>	<i>76 000</i>	<i>78 000</i>	<i>80 000</i>	<i>82 000</i>
<i>tulud üldvalitsemisest</i>	<i>20 000</i>	<i>21 000</i>	<i>21 000</i>	<i>21 000</i>
<i>tulud transpordialasest tegevusest</i>	<i>4 300 000</i>	<i>4 412 000</i>	<i>4 500 000</i>	<i>4 590 000</i>
<i>tulu muudelt majandusaladelt</i>	<i>24 000</i>	<i>25 000</i>	<i>26 000</i>	<i>27 000</i>
Üür ja rent	3 387 000	3 475 000	3 545 000	3 616 000
Õiguste müük	576 000	576 000	576 000	576 000
Muu toodete ja teenuste müük	236 000	242 000	247 000	252 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	65 774 000	68 370 000	71 222 000	74 028 000
Saadav tegevustoetus	60 574 000	63 035 000	65 780 000	68 477 000
<i>tasandusfond (lg 1)</i>	<i>500 000</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>toetusfond (lg 2)</i>	<i>46 278 000</i>	<i>48 571 000</i>	<i>50 698 000</i>	<i>52 787 000</i>
<i>tegevustoetus</i>	<i>13 796 000</i>	<i>14 464 000</i>	<i>15 082 000</i>	<i>15 690 000</i>
Saadav sihtfinantseerimine	5 200 000	5 335 000	5 442 000	5 551 000
Muud tegevustulud	749 000	769 000	784 000	799 000
Laekumised vee erikasutusest	208 000	213 000	217 000	221 000
Trahvid	520 000	534 000	545 000	556 000
Muud eespool nimetatamata tulud	21 000	22 000	22 000	22 000

4.5.2. Sissetulekud investeerimistegevusest.

Lisaks ülaltoodud põhitegevuse tuludele laekuvad Tartu linna eelarvesse ka sissetulekud investeerimistegevusest. Põhi- ja investeerimistegevuse eristamine annab selge ülevaate investeerimissuutlikkusest ja laenude võtmise võimekusest ning parandab eelarve läbipaistvust. Tartu linna investeerimistegevuse tulud on:

- Varade müük – põhiliselt kinnisvarainvesteeringute,¹⁸ aga ka muu maa ja korterite müügitulu. Põhivara müügist saadava tulu hüppeline kasv on kavandatud 2026. a, kuna linn planeerib seda kasutada kultuurikeskuse ehituse osalise katteallikana.

¹⁸ Kinnisvarainvesteering on kinnisvaraobjekt (maa või hoone või mõlemad), mida linn hoiab tulu teenimise (renditulu või väärtuse kasv), mitte halduseesmärgil.

- Finantstulud - linna kontsernikonto vahendeid paigutatakse vastavalt võimalustele tähtajalistesse depositeidesse, samuti teenib linn intresse kontsernikonto üleöödeposiitidelt. Dividende ei ole kavandatud.
- Tagasilaekuv laen – 2022. a lisaeelarves on kavandatud 125 000 euro suuruse laenu andmine SA-le Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus hoone pelletiküttele viimiseks. Laenulepingu tingimused on eelarvestrateegia koostamise hetkeks teadmata. Eelarvestrateegias on eeldatud, et laen makstakse tagasi nelja aasta jooksul.
- Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine ehk investeerimiseks saadud toetus. Toetuste põhiallikaks on EL struktuuritoetuse meetmed.¹⁹
 - Euroopa Liidu struktuuri- ja investeerimisfondide toetuste maht oli 2014–2020 programmiperioodil kuni 4,4 miljardit eurot. Kuna Eesti majandus on viimastel aastatel võrreldes Euroopa Liidu keskmisega kasvanud, siis alanud 2021+ perioodil väheneb ka eraldatavate vahendite maht (Eesti ei kuulu enam nn. vähemarenenud riikide gruppi). EL 2021–2027 programmiperioodi vahendite maht on ca 3,37 miljardit eurot (millele lisandub läbi taaste- ja vastupidavusrahatu ja kriisiabi täiendavalt 1,2 miljardit). Käesoleva aasta alguses esitati programm Euroopa Komisjonile mitteametlikuks kooskõlastamiseks. Plaanide kohaselt avatakse esimesed uue perioodi taotlusvoorud oktoobrist 2022.
 - Toetuste kasutamisel on kuus eesmärki: Nutikam Eesti, Rohelisem Eesti, Ühendatum Eesti, Sotsiaalsem Eesti, Inimestele lähedasem Eesti ja Õiglane üleminek. Euroopa Liidu vaatest on suuresti prioriteetsed valdkonnad kõikvõimalikud keskkonnateemad ja digilahendused. Rohkem suunatakse vahendeid nutikatele lahendustele, säästlikkusele ja ka kohalike avalike teenuste arendamisele.
 - Suure väljakutsena saab olema meede „Põhikoolivõrgu jätkuv rekonstrueerimine“, kuhu Tartu jaoks eraldi vahendeid ei plaanita (lõppenud perioodil sai Tartu linn 8 mln eurot). Lõplikult ei ole veel teada ka, mis mahus / tegevustes avaneb Tartu jaoks oluline „Linnaliste meede“, mille kaudu sai linn toetust 11-le projektile (12,3 mln eurot), kuhu peamiselt olid kaasatud investeringud lasteaedadesse ja kergliiklusteedesse. Seda enam on põhjust seatud arengueesmärkide täitmiseks leida võimalusi teistest Euroopa meetmetest (InterReg, Urbact, Horizon jne). Tartu linna vastustada olev hoonete bilanss on ca 440 tuhat m². Hoonete energiatõhususmeetmed peavad vaatamata suurele omaosalusele olema jätkuvalt prioriteediks. Teatavasti on väljatöötamisel ka EL direktiiv, mille järgi peavad avaliku sektori hooned olema aastaks 2027 F klassi ja 2030ks juba E klassi väärilised.

Ülaltoodutest on suurima rahalise mõjuga põhivara soetuseks saadud sihtfinantseerimine. Täpsemad investeerimistegevuse tulude numbrid on esitatud p 4.4. alguses olevas tabelis. Investeerimisobjektidest on ülevaade punktis 4.6.2.

4.6. Väljaminekud

Väljaminekud on põhitegevuse kulud, põhivara soetus, osaluste ja muude aktsiate või osade soetus, põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine, finantskulud ja laenude andmine ning laenukohustiste täitmine. Väljaminekute prioriseerimisel on aluseks arengukava II osas sätestatud strateegilised

¹⁹ EL ühtekuuluvuspoliitika fondide ehk struktuurifondide vahendid laekuvad ka põhitegevuse eelarveossa.

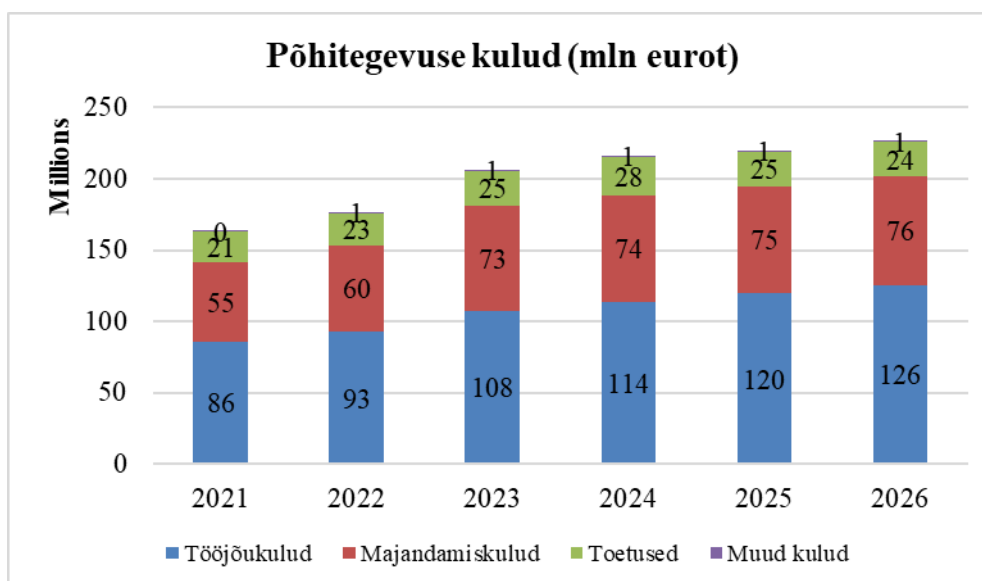
eesmärgid ja III osas esitatud tegevused arvestades seejuures arengukava I osas toodud oluliste väljakutsetega. Väljaminekud jagunevad põhitegevuse kuludeks ja investeerimistegevuse väljaminekuteks.

4.6.1. Põhitegevuse kulud

Eelarvestrateegia üheks finantseesmärgiks on linna omafinantseerimisvõimekuse suurendamine lähitulevikus oluliste investeeringute teostamiseks. See tähendab eelarvepositsiooni parandamist, mis tuleneb põhitegevuse tulemi kasvust. Seetõttu on vajalik põhitegevuse kulude kasvu hoidmine põhitegevuse tulude kasvust madalamana.

Olulisim põhitegevuse kulude kasvu allikas on energiahindade kallinemine. Elektri börsihind oli talvekuudel (12.2021–02.2022) pea 3 korda ja gaasi hind veelgi rohkem kõrgem kui aasta tagasi samal perioodil. Linna hoonete ülalpidamiskulud ning gaasibusside liinikilomeetri hind on seetõttu oluliselt tõusnud. Bussiliikluse kallinemise hindade prognoosi aluseks on hinnaindeks. Hinnaindeksit mõjutavad metaani hind, bussijuhtide keskmine palk ja tarbijahinnaindeks. Lepingu kohaselt toimub maagaasi arvutamine kahe kvartali viitega ehk teatud kvartali andmetele tuginedes arvutatud hind kehtib ülejäärgmisele kvartalile. Maagaasi hinnana kasutatakse Leedu maagaasibörsi GET Baltic kvartali keskmist hinda, millele lisatakse Eesti Vabariigis kehtiv aktsiisimäär mootorikütusena kasutatavale maagaasile, MWh kohta. 2022. aastaks on prognoositud bussiliikluseks 4,75 mln kilomeetrit. Eelarvestrateegias on eeldatud, et viimase talve elektri börsihind jääb uueks normaaltasemeks ning kallineb mõõdukas tempos. Prognooside järgi püsivad kõrged energiahinnad mitu talve ning hakkavad alanema alles siis, kui praegused planeeringud uute energiaallikate kasutuselevõtuks realiseeruvad ja need allikad reaalselt tööle hakkavad.

Energiahindadest sõltumatute majandamiskulude puhul on arvestatud kulude kasv enamjaolt THI alusel. Põhitegevuse kulude kasvu tingivad otseselt ka paljud investeeringud. Näiteks seoses uute kergliiklusteedega suurenevad puhastusalad ja lumeveo mahud, uute haridushoonete ehitamine või olemasolevate pindala suurendamine tõstab aga hoonete ülalpidamiskulusid. Tööjõukulude kasv on kavandatud prognoositava Eesti keskmise palgakasvu alusel, mis on keskmiselt ligi 5% aastas. Toetuste mahu muutus on seotud kultuuripealinnaga seonduvate tegevustega.

Kooli- ja teadmislinn. Jätkuvalt on prioriteediks haridus. Haridusasutuste tööjõukulu moodustab üle kolmveerandi linna tööjõukulust. Kooliõpetajate palgaraha ning suurem osa direktorite,

õppealajuhatajate ja tugispetsialistide tööjõukulust tuleb riigieelarvest toetusfondist, linna omavahenditest rahastatakse abipersonali tööjõukulud ning kulud, mida toetusfondi eraldised ei kata. Lasteaedade õpetajate tööjõukulu rahastavad kohalikud omavalitsused. Lasteaiaõpetaja töötasu on kavandatud hoida 90% ning magistrikraadiga või sellega võrdsustatud tasemega lasteaiaõpetaja töötasu 100% tasemel üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 06.02.2015. a määruse nr 16 „Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord“ § 1² lg 3 p-le 3 saab linn seetõttu riigieelarvest koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetust. Tugispetsialistide (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, psühholoogid) ja eripedagoogide töötasu on sõltuvuses õpetajate palga alammäärast. Õpetaja abide ning munitsipaalhoidude lapsehoidjate puhul arvestatakse planeerimisel ja kollektiivlepingus töötasu alammäära ja õpetajate alampalga muutusega. Konkurentsivõimeline palgatase haridusasutustes aitab saavutada „Kooli- ja teadmuslinna“ strateegilist eesmärki tuua ja säilitada haridus- ja teadusasutustes väga head pedagoogid ja tugispetsialistid.

Tulenevalt linna elanike demograafilisest struktuurist kasvab eelarvestrateegia perioodil õpilaste arv gümnaasiumi õpilaste arvu suurenemise tõttu. See toob kaasa pearahapõhiste komponentide suurenemise. Ukraina sõjapõgenikke on linna haridusasutustes ligi 400. Kuna sõjapõgenike arv tulevikus ei ole usaldusväärselt prognoositav, ei ole sõjapõgenike mõjuga eelarvestrateegoas arvestatud.

Vastavalt eestikeelse hariduse tegevuskavale lähendatakse eesti- ja venekeelsete noorte ning laste haridusradasid, viies kõik haridusasutused järk-järgult nelja aasta jooksul üle eestikeelsele õppele. Eesmärgi saavutamiseks on koostatud tegevus- ja ajakava, arvestades HEV laste spetsiifikaga ja koostööd tehakse koolide, lapsevanemate ja ekspertidega (Tartu Ülikool, Haridus- ja Teadusministeerium, Integratsiooni Sihtasutus jt). Tegevuskava suurem eesmärk on sotsiaalne lõimitus, mida on võimalik hinnata koolidevahelise ja haridusastmete vahelise liikuvusega. Tegevuskava annab suunised ja mõõdikud aastateks 2022-2025. Tegevuskava koostamisel on aluseks võetud riigi pikaajalise arengustrateegia “Eesti 2035”, “Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035”, Haridus- ja Teadusministeeriumi eestikeelse hariduse tegevuskava, Tartu linna arengukava aastateks 2018–2025, Keelekümblusstrateegia 2021-2026 (töödokument), Integratsiooni Monitooring 2020, statistilised andmed Eesti Hariduse Infosüsteemist (edaspidi EHIS), Eesti Integratsiooni Monitooring 2020, Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koalitsioonileping Tartu linna juhtimiseks aastatel 2021-2025, Tartu Annelinna Gümnaasiumi ja Tartu Aleksander Puškini koolide, samuti Tartu Lasteaed Annike, Tartu Lasteaed Kelluke ja Tartu Lasteaed Mõmmik juhtrühmade ettepanekud kohtumistelt märtsis ja aprillis 2022. Tegevuskava prognoositav rahastus on esitatud alljärgnevas tabelis.

kululiik	asutuse	2022	2023	2024	2025	2026
tööjõu- kulud	kool	34 010	109 170	116 820	124 990	133 740
	lasteaed	41 560	133 430	142 780	152 770	163 470
	kokku	75 570	242 600	259 600	277 760	297 210
tegevuskulud	kool	44 510	34 660	34 660	34 660	34 660
	lasteaed	20 490	15 490	15 490	15 490	15 490
	kokku	65 000	50 150	50 150	50 150	50 150
kulud kokku	kool	78 520	143 830	151 480	159 650	168 400
	lasteaed	62 050	148 920	158 270	168 260	178 960
	kokku	140 570	292 750	309 750	327 910	347 360

Loova linna valdkonnas seonduvad olulisimad tegevused kultuuripealinnaga. Tartu valiti 2024. a Euroopa kultuuripealinnaks. Selline suur tunnustus aitab kahtlemata suurendada Tartu ning koos linnaga kandideeriva Lõuna-Eesti kohalike omavalitsusüksuste rahvusvahelist tuntust ning toetada „Tartu 2030“ arengustrateegias esitatud eesmärgesid ning strateegilisi tegevussuundi. Euroopa kultuuripealinn on üks Euroopa Liidu hinnatumaid kultuuriprojekte ning igal aastal kannab kultuuripealinna tiitlit kaks, vahel kolm linna Euroopa eri riikidest.

Tartu viib aastatel 2019-2026 ellu rahvusvahelisele žüriile välja pakutud Euroopa kultuuripealinna tegevuskava. 2022-2026. a on kavandatud kultuuripealinna projekti kulude maht ligi 22 mln eurot, millest 8,8 mln eurot panustab toetusena Tartu linn (kuna linnaelarvest rahastatakse täiendavaid kultuuripealinnaga seonduvaid väljaminekuid, on linna rahaline panus tegelikkuses suurem).

Välisrahastus on planeeritud nii riigilt, teistelt projektis osalevatelt Lõuna-Eesti kohalike omavalitsustelt, EL-ist kui ka erasektorist.

Aasta	„Tartu 2024“ eelarve	Tartu linna osalus
2022	3 260 000	1 500 000
2023	5 850 000	2 000 000
2024	11 200 000	4 400 000
2025	1 180 000	700 000
2026	340 000	240 000

Euroopa kultuuripealinnana 2024 otsib Tartu vastuseid küsimusele: mida saavad väikesed linnad ja kogukonnad teha selleks, et tagada inimkonna ellujäämine Maal. 21. sajandi suurim väljakutse on inimese tekitatud keskkonnakahju pidurdamine ja leevendamine. Kultuuripealinna projekti raames pööratakse suurt tähelepanu loodusharidusele, linnaaiandusele, pargialade ja linnalooduse ümberkujundamisele üldisemalt. Taaskasutus, liigirikkuuse edendamine linnaruumis, keskkonnasäästlik ettevõtlikkus, säästlik toidukasutus on teemad, mis puudutavad otsesemalt või kaudsemalt kõiki linlasi.

Hooliva linna eesmärkide saavutamiseks on kavas tõsta hooldustöötajate töötasu, et olla sektoris konkurentsivõimeline meditsiini- ja sotsiaalteenuste sarnaste töökohtade palgatasemega. Üldhooldus- ja koduteenuse kättesaadavuse parandamiseks on kavas täiustada teenusele suunamise korda ja kaasajastada hooldajatoetuse maksmise põhimõtteid. Tartu linn on edukalt rakendanud hoolduskoordinatsiooni inimesekeskset praktikat ja selle jätkuvaks kasutamiseks on vajalik edaspidigi rahastada hoolduskoordinaatorite töökohti. Sellega panustatakse vajadusest lähtuvate, kättesaadavate ning kvaliteetsete sotsiaalhoolekande ja tervishoiuteenuste olemasolusse toetamiseks eesmärgi, mille kohaselt elavad Tartus terved, rõõmsad, sotsiaalselt aktiivsed ja hästi toime tulevad inimesed.

Mitmete Euroopa tõukefondidest rahastatud tegevuste jätkamiseks tuleb linnal olla valmis tegevuste rahastamiseks linna eelarvest, kuna välisrahastuse jätkumine on ebakindel. Tõukefondide vahenditest on osaliselt rahastatud eluruumide kohandamine, erivajadusega laste tugiteenuste osutamine, hoolduskoordinatsiooni mudeli rakendamine jms.

Projekti „ENLIGHTENme“ raames kogutakse uued ja kindlad tõendid linnavalgustuse mõju kohta inimeste tervisele ja heaolule. Erinevad uuringud näitavad, et ebasobiv ja häiriv valgustus pimedal ajal mõjutab sügavalt inimeste ööpäevarütmi, tervist ja heaolu. Koostatakse juhendmaterjalid välisvalgustuse tervislikuks arendamiseks linnades ning erinevad meetodid ja tööriistad, mis aitavad välisvalgustuse arendamist linnades suunata.

Avaliku sektori tööjõukulude kavandamisel juhendub Tartu linn Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtetest ning linnavalitsuse teenistujate ja sarnast tööd tegevate inimeste keskmise palgataseme

võrdlusest. Harta artikkel 6 sätestab: „Kohalike omavalitsuste töötajate töötingimused peavad olema tasemel, mis võimaldab palgata kõrge kvalifikatsiooniga personali isikuomaduste ja kompetentsuse alusel. Selleks tuleb tagada piisavad väljaõppevõimalused, palk ja ametialase edutamise väljavaated.“ Tartu Linnavalitsus soovib viia teenistujate palgataseme võimalikult lähedale sarnaseid tööülesandeid täitvate isikute töötasu Eesti mediaanile. Avaliku sektori palgakasv on oluline tagamaks töötajate kompetentsuse ning sellest lähtuvalt avalike teenuste efektiivsuse ja kõrge kvaliteedi.

Inspireeriva elukeskkonnaga linna valdkonnas on oluline suund keskkonnakaitsel. Tartu on valitud Euroopa komisjoni missiooni „100 kliimanetraalset ja tarka linna aastaks 2030“ (vt lähemalt punktist 4.6.2). Lisaks järgmises alapunktis käsitletavatele investeeringutele kavandatakse ka mitmeid nõrke tegevusi nagu näiteks elanike keskkonnateadlikkuse tõstmine ja planeerimisalased tegevused. Projekti „ACClimate“ käigus töötatakse välja planeerimislahendus, millega kujundada kliimanetraalseid ja kliimamuutustega kohanevaid linnasid.

Projekti „TREASoURCE“ eesmärk on leida jätkusuutlik ringmajanduse mudel materjali- ja tootevoogudele, mida praegu olulises osas ei taaskasutata. Linearmajandusel on negatiivne mõju keskkonnale, kuna tooted on tavaliselt mõeldud kasutamiseks, mitte taaskasutamiseks. Selleks, et saavutada 2025. aastal 55% jäätmete taaskasutusmäär on ELi ringmajanduse tegevuskavas välja toodud eesmärk tõsta näiteks ringlussevõetud plasti määr tänaselt 5-7%-lt 30%-le. Kolm peamist projektis käsitletavat materjalide väärtusahelat on plasti, akude/patareide ja biojätmete taaskasutus. Sihtvood koosnevad toodetest ja materjalidest, mida tarbitakse suures koguses ja mis tekitavad suures koguses jäätmeid. Ettevalmistamisel oleva projekti „Tartu renoveerimine“ tähelepanu keskpunktis on ringmajanduse põhimõtete integreerimine Tartu linna piires toimuva renoveerimislaine protsessi. Selleks, et Tartu saavutaks Kliimanetraalsete linnade missioonis eesmärgiks oleva kliimanetraalsuse aastaks 2030, on vajalik kiiremas korras terviklikult renoveerida vähemalt 50% olemasolevast hoonefondist. See tähendab suurt survet jäätmetekkeks – so probleem, mida „Tartu renoveerimine“ lahendab.

ÜRO on kuulutanud käimasoleva kümnendi rahvusvaheliseks elurikkuse kümnendiks. Tartu linn jätkab ja laiendab elurikkust soodustavaid tegevusi, mida mh juba viiakse ellu kultuuripealinna programmi raames. Tartus on olemas rohkelt rohealaseid, samuti on olemas kõrge väärtusega rohealad linnaservades, kuid puuduvad ühendusteel (rohekoridorid) elupaikade vahel ja rohealade praegune hooldusrežiim ei toeta elurikkust. Kasutatakse lärmakaid, süsinikku emiteerivaid masinaid ja liiga intensiivset hooldusrežiimi, mis ei võta arvesse looduslike liikide biorütmide. Et pidurdada elurikkuse kadu linnas, on vaja luua elurikkust toetavad maastikud ning hästitöötav rohevõrgustik.

Projekti „Microgrids“ eesmärgiks on leida lahendus elektrienergia varustuskindluse parandamiseks ja süsinikumahukuse vähendamiseks kogukonna- (linna) või eraomandis olevate elektriliste mikrovõrkude loomise- ja kasutamise kaudu. Tartus on üle-linnaline tänavavalgustuse võrk, mis suurema osa ajast (päevane aeg) on kasutamata ja omab seetõttu olulist potentsiaali nutikate kohtvõrkude (*microgrids*) arendamiseks. Selliselt arendatud kohtvõrgud võimaldavad tarbida toodetud taastuvelektrit (päikesepaneelid jm.) kohapeal ja maandada võimalikke varustushäiretest tulenevaid riske, alandada elektrienergia maksumust lõpptarbijale ning tõsta võrguinvesteeringute efektiivsust.

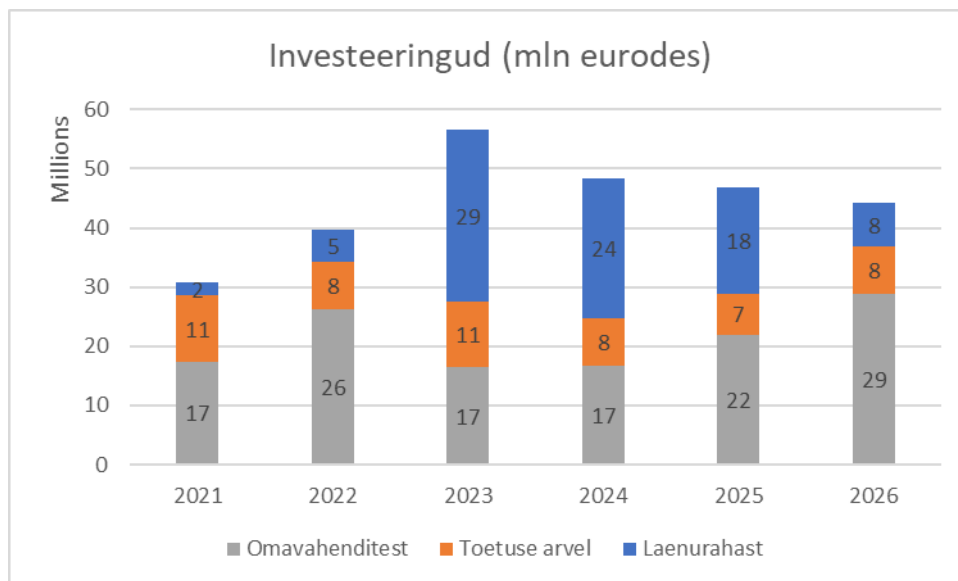
Nutika ettevõtluslinna valdkonna eesmärkide saavutamiseks on teostamisel ja ettevalmistamisel mitmeid projekte. Projekti AS TRANSFER suunaks on tööstuse digitaliseerimine. Eesmärgiks on luua automatiseeritud tööstuse vajadustele vastavad koolitusprogrammid kutse- ning kõrgkoolides. Projekti sisuks on elamute renoveerimise lihtsustamine ja kiirendamine. Projekti ENSNARE eesmärgiks on luua ja katsetada digitaalset tööriista, millega lihtsustada elamute renoveerimist liginullenergia

hooneteks (haakub „Inspireeriva elukeskkonnaga linna“ eesmärkidega). Projekti „Sotsiaalse ettevõtluse ökosüsteemide arendamine pärast Covid-19 kriisi“ sisuks on paremini mõista ja toetada sotsiaalse ettevõtlusega tegelevaid ettevõtjaid ning töötada välja ettepanekud ja protsessid antud ettevõtlusliigi toetamiseks.

4.6.2. Investeeringustegevus

Elukeskkonna parandamise eesmärgil on eelarvestrateegia perioodil kavandatud investeerida linna põhivarasse keskmiselt 40 mln eurot aastas, millest linna omaosalus on keskmiselt 33 mln eurot aastas. Olulist mõju omab kiire ehitushindade tõus, mille tõttu on möödapääsmatu osade investeeringute edasilükkamine. Vajalike investeeringute võrdlemine reaalse võimlustega ehk eelkõige põhitegevuse eelarve ülejäägiga on viinud linnavalitsuse seisukohale, et ilma laenuvahendeid kaasamata ei ole võimalik alainvesteeringuid vältida. Seetõttu on kavandatud investeeringute osaline katmine laenuga.

Järgnevalt graafikult on näha, et enamus investeeringutest tehakse omavahenditest ning saadava toetuse arvel. Omavahenditeks on siinses kontekstis põhitegevuse tulemi ülejääk ning tulud varadelt. Toetuste põhiallikaks on Euroopa Liidu struktuuritoetused. Eelarvestrateegias on eeldatud, et toetuste abil on võimalik investeerida põhivarasse keskmiselt 8 mln eurot aastas. Olulisema muudatusena suureneb veelgi projektide omafinantseeringu määr (nt. hoonete energiatõhususe projektide osas tuleb valmis olla rohkem kui 75% suuruseks omaosaluseks). Kuna eelarve tulemi eelarvestrateegia perioodi jooksul paraneb, väheneb ka laenukaasamise vajadus.

Investeeringute kavandamisel lähtutakse arengukava esimestes osades toodud strateegilistest eesmärkidest ning nendele vastavatest kavandatavatest tegevustest. Järgnevalt on esitatud prioriteetsed objektid linnaelu valdkondade (kooli- ja teadmuslinn, nutikas ettevõtluslinn, inspireeriva elukeskkonnaga linn, hooliv linn ja loov linn) kaupa. Lisaks nimetatud valdkondadele on majanduspoliitiliste otsuste tegemiseks kasuliku statistika jaoks vajalik veel täiendav liigitus erinevate valitsemisfunktsioonide järgi. Iga-aastase eelarve koostamisel ei lähtuta mitte ülal nimetatud arengukavas kasutatavast liigitusest, vaid valitsemisfunktsioonide klassifikaatorist COFOG

(Classification of the Function of Government).²⁰ Alljärgnevalt on iga arengukavas kasutatava linnaelu valdkonna juurde lisatud sellele *põhiliselt* vastav eelarves kasutatav COFOG-i valdkond.

Kooli- ja teadmülinn (haridus). Valdkonna suund on arengukava esimeses osas toodud väljakutsetest tulenevalt olemasolevate lasteaedade ja koolihoonete ning nende mängu- ja spordiväljakute ning staadionite kaasajastamine eesmärgiga tagada turvalise füüsilise ja vaimse õppekeskkonna loomine õppeasutustes. Esmajärjekorras tuleb strateegia perioodil viia kõik linna haridusobjektid tervisekaitse- ja tuleohutusnõuetega vastavusse, tagada hoonetes riiklikule õppekavale vastav kaasaegne ja turvaline füüsiline õppekeskkond. Eelarvestrateegias kavandatakse muuhulgas rahalised vahendid koolide ja lasteaedade investeeringute kavades toodud haridusasutuste täielikuks renoveerimiseks.

Tartu linn kavandab kõigi koolihoonete ulatuslikku parendamist. Koolide investeeringute kava (vt täpsemalt lisafailist) on pikendatud ja see võib veelgi pikeneda seoses ehitushindade kiire tõusuga. Uusehitiste ja täisrekonstrueerimiste hoonete ehitustööde ühikmaksumus küündib üle 3000 euro m² kohta, mistõttu ei ole finantsiliselt jätkusuutlik täpselt varasema ajakavaga jätkata. Eelarvestrateegia perioodi algusesse jääb Karlova Kooli hoonete (Lina 2 ja Salme 1a) rekonstrueerimine. Lina 2 hoones on olnud aastatepikkune ruumikitsikus ning hoone ja selle tehnosüsteemid on väga amortiseerunud. Karlova Kooli teiseks õppehooneks omandas linn Salme 1a hoone, kuna kesklinna piirkonnas on jätkuvalt suur vajadus koolikohtade järele. Vajalik on teostada hoone rekonstrueerimine, et tagada vastavus koolihoonetele kehtestatud nõuetele ning tagada tänapäevane õpikeskkond.

Ebaselge ajakavaga on Ploomi tn 1 asuva olemasoleva lasteaiahoone täielik rekonstrueerimine ning juurdeehituste rajamine Kroonuaia Kooli tarbeks. Ploomi tn 1 hoone kavandatava rekonstrueerimisega luuakse sobiv õpikeskkond hariduslike erivajadustega lastele. Puiestee 62 hoones pole tagatud erinõuded ning seda hoonet on keeruline vastavate nõuetega kohandada. Tartu linn on esitanud projekti "Tartu Kroonuaia Kooli õppehoone ehitamine" taotluse Euroopa Liidu struktuurivahenditest rahastamiseks "1.4.1 Hariduslike erivajadustega õpilastele suunatud põhikoolide võrgu korrastamine perioodil 2014-2020 - 08.11.2019-31.08.2023" taotlusvooru ning on saanud positiivse rahastamisotsuse. Kogu projekti maksumuseks hinnati 2020. aastal 5,1 miljonit eurot, millest toetuse osa moodustas 2,5 miljonit eurot. Ehitustööde hanke tulemusel kujunes ehituse hinnaks 12,3 mln eurot, mis teeb ruutmeetri hinnaks 3220 eurot ehk kallinemine on olnud üle 100% ning isegi aasta alguses arvatust on hanke tulemus ligi 3,2 mln eurot kallim. Tartu linn on teinud Haridus- ja Teadusministeeriumile (HTM) taotluse, mille kohaselt kataks toimud kallinemisest 3,9 mln linn omaosalusena ning 3,9 mln riik lisatoetusena. Ettepanek säilitaks finantseerimise esialgse proportsiooni. Tööde ajakava sõltub HTM-i otsusest. Negatiivse vastuse korral on linn sunnitud investeeringu tõenäoliselt edasi lükkama ning see võib teostuda alles pärast käesoleva eelarvestrateegia perioodi.

Perioodi teises pooles on suurimad objektid Miina Härma Gümnaasiumi ja Mart Reiniku Kooli rekonstrueerimine. Veeriku Kooli rekonstrueerimise prognoositav maksumus on ligi 30 mln eurot, mistõttu on kooli rekonstrueerimine lükatud edasi eelarvestrateegia perioodi järgsetesse aastatesse (tõenäoliselt 2027-2028. a). Paljudes koolides on kavas osalises mahus rekonstrueerimistööd. Perioodi lõppu jääb Miina Härma Gümnaasiumi ja Karlova kooli (Salme 1a) staadionite rekonstrueerimine.

²⁰ COFOG on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator, mis on välja arendatud Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioonis (OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) ning on kinnitatud standardina rahvamajanduse arvepidamises. COFOG-i järgi jaotatakse valitsemisfunktsioonid kümnesse osasse: 01 – üldised valitsemissektori teenused, 02 – riigikaitse (Tartus vastavad tegevused puuduvad), 03 – avalik kord ja julgeolek, 04 – majandus, 05 – keskkonnakaitse, 06 – elamu- ja kommunaalmajandus, 07 – tervishoid, 08 – vaba aeg, kultuur, religioon, 09 – haridus, 10 – sotsiaalne kaitse.

Linn parandab üldhariduskoolides kaasava hariduse põhimõtete rakendamise võimalusi, andes haridusliku erivajadusega õpilastele võimaluse õppida elukohajärgses koolis. Kuigi liikumispuudega lapsed ei ole Tartu linna koolivõrgus palju, soovib linn kõikidesse linnaosadesse liftiga varustatud koolimaja.

Välja on töötatud ka lasteaedade investeeringute kava²¹ (vt täpsemalt lisafailist). Objektide järjestust ja ajakava määramiseks on arvestatud nii hoonete tehnilist seisukorda kui ka lasteaiavõrgu vajadusi. Linnal on lasteaiad 31 hoones netopinnaga kokku ca 62 000 ruutmeetrit. Laste arv lähtuvalt hoone suuruselt jääb hoonete põhiselt vahemikku 54-258 last hoone kohta. Laste arv linna lasteaedades on 4795 (kohti 4899) ja lastehoidudes 122 (kohti 143). Tuleval õppeaastal on prognoositav kohtade arv lasteaedades 4840 ja hoidudes 146.

Investeeringute kava sai esialgu üles ehitatud selliselt, et aastaks 2034 on rekonstrueeritud kõik lasteaiahooned. Ehitushindade kiire tõusu tõttu on ajakava pikendatud. Iga-aastaselt on eesmärk rekonstrueerida 1-2 lasteaeda. Ajaliselt on rekonstrueerimistöde alguseks kavandatud õppeaasta lõpp (juuni-juuli), eesmärgiga võimalikult vähe segada lasteaiade toimimist õppeaastal. Ehitustööde lõpp aga selliselt, et asutus saaks järgmise aasta sügisest alustada tegevust rekonstrueeritud hoones. Detailsem ajakava otsustatakse iga konkreetse projekti osas eraldi vastavalt sel ajahetkel valitsevatele tegelikele võimalustele ja tingimustele. Kava kohaselt on hoonete terviklikud rekonstrueerimised ajatatud perioodile 3-4 aastat, mis sisaldab endas ettevalmistavaid tegevusi ning hoone projekteerimisele kuuluvat aega.

Investeeringud sisaldavad lisaks hoone rekonstrueerimisele ka territooriumi vajaduspõhise korrastamise: teed, platsid, mänguväljakud, välisvalgustus ja piirded sõltuvalt konkreetse objekti vajadustest. Investeeringute maksumused on eelarvestatud tuginedes käesoleva hetke ehitusturu hindadele. Hind sisaldab projekteerimist ja sisustamist.

Eelarvestrateegia perioodi jooksul on suuremahulisemad tööd kavandatud lasteaedades Hellik, Tähtvere ja Meelespea. Neist kahe esimese ehitustööd planeeritakse teostada toetusrahade kaasabil. Lasteaed Hellik ehitatakse projekti „Liginullenergia hoone ehitamine“ raames, milleks on kavandatud üle 1 mln euro toetust meetmest „Kohaliku omavalitsuse üksuste liginullenergia hoonete ehitamine“. Meetme üldine eesmärk on Tartu linna suure energiakuluga hoonebaasi mahu vähendamine asendades selle liginullenergia hoonega. Rahastamise üheks tingimuseks on samas mahus hoone (või hoone osa) lammutamine, lisaks peab see olema olnud kasutuses viimased kolm aastat ning köetav. Uus hoone ehitatakse olemasoleva asemele. Tartu lasteaed Hellik avati 1985. aastal. Tegemist on lasteaiaga kus on avatud 13 rühma, käesoleval õppeaastal käib lasteaias 232 last. Hoone tehnosüsteemid on amortiseerunud ning renoveerimist ja soojustamist vajavad ka teised hoone olulised osad (katus, sokkel, seinad). Hoone netopind on ca 3 600 m², millest köetav pind ca 2400 m².

Tartu Lasteaed Tähtvere avati 1981. aastal. Lasteaias on avatud 14 rühma (sh osad erivajadustega lastele). Õppeaastal 2021/2022 käib lasteaias 222 last ja asutuses töötab 55 inimest. Kogu hoone vajab rekonstrueerimist (siseruumid, katus, avatäited, küttelehendus jne.). Vajadus on soojustada fassaad/välispiirded, rajada uued tehnosüsteemid, sealhulgas elektri- ja küttesüsteemid ning ventilatsioonisüsteem, millega tagatakse rühmaruumides lastele tervislik sisekliima. Lasteaed Tähtvere rekonstrueerimiseks esitatakse taotlus uude kohalike omavalitsuste energiatõhususe meetmesse „Kohaliku omavalitsuse hoonete energiatõhusaks muutmise“ (III voor).

²¹ Investeeringute kavas kuvatakse olemasoleva lasteaiavõrgu investeeringute vajadust. Selles ei sisaldu võimalike uute lasteaedade rajamine tulevikus. Samuti ei kajastu investeeringute kavas enam lasteaed Ploomike, sest Ploomi 1 hoone kavandatakse rekonstrueerida Tartu Kroonuaia kooli tarbeks. See investeeringuvajadus on märgitud koolide investeeringute kavas.

Lasteaed Meelespea renoveeritakse ning katusekorrusele rajatakse täiendavad ruumid. Lasteaias Mõmmik on eelarvestrateegia perioodi lõppu kavandatud projekteerimine, hoone rekonstrueerimine jääb 2027. a.

Nutikas ettevõtluslinna (majandus, kultuur) eesmärkide saavutamiseks on mitmeid nn pehmeid projekte. Investeermistegevuse osas on teatud kattuvusi osade all toodud „Inspireeriva elukeskkonnaga linna“ projektidega.

Inspireeriva elukeskkonnaga linn (majandus, keskkonnakaitse, elamumajandus). Prioriteet on keskkonnasõbralike ja nn nutikate lahenduste kaasamine. Suure tõenäosusega soojeneb kliima inimtegevuse tulemusena ajavahemikul 2030–2052 kuni 1,5°C. Kliima soojenemisel on negatiivne mõju inimeste tervisele ja toimetulekule, värske vee kättesaadavusele, toiduturvalisusele, majandusele ja bioloogilisele mitmekesisusele. Tartu linna üks suurimaid väärtusi on puhas, elamisväärne, inimsõbralik ja looduslähedane elukeskkond. Inimtekkeline kliimamuutus on üks suurimaid ohte Tartu elukeskkonnale ja senisele elukorraldusele. Kliimamuutuste leevendamine ja inimtegevuse keskkonnamõju vähendamine on üks olulisemaid tegevusi Tartu väärtuste hoidmisel ja siinse elukorralduse säilitamisel.

Tartu valiti ainsa Eesti linnana Euroopa komisjoni missiooni „100 kliimanetraalset ja tarka linna aastaks 2030“ ning jätkab liikumist kliimanetraalsuse poole. Missioonis osalemine aitab kiirendada kliimanetraalsuse saavutamist, kaasata senisest enam Euroopa Liidu teadus-, arendus- ja struktuurivahendeid ning arendada kohalikku nutikat ettevõtlust. Esialgsete indikatiivsete prognooside kohaselt vajab 2030. a kliimanetraalsuse saavutamine ligi 2,5 mlrd euro suurust väljaminekut, millest selgelt suurima osa moodustab hoonete energiatõhusaks muutmine ning teine suurem kuluartikkel on transport. Prognooside kohaselt on Tartu linna rahaline panus kliimanetraalsuse saavutamisse üle 200 mln euro.

2021. a aprillis võttis Tartu linna volikogu vastu Tartu linna energia- ja kliimakava „Tartu energia 2030“, milles on sõnastatud linna visioon lähimaks kümnendiks: „Tartu on hea energiaga targalt arenev kogukond ja roheline teerajaja.“ Kava on seadnud ambitsioonikad eesmärgid, kusjuures seoses „100 kliimanetraalse linna“ projektiga tuleb need saavutada veelgi kiiremini (nt kliimakava nägi ette süsinikuneutraalsuse 2050. aastaks). Olulist tähelepanu pööratakse taastuvenergia tootmisele ja tarbimisele, säästvate liikumisviiside arendamisele ja kohanemisele kliimamuutustega. Eesmärkide saavutamiseks tuleb süvendada koostööd teiste Euroopa linnadega ja võtta osa erinevatest Euroopa initsiatiividest. Kava eesmärkide täitmiseks on kõige olulisem tegevus kogukondliku kokkuleppe saavutamine. Leppega saavad liituda kõik Tartu elanikud, siin tegutsevad või Tartuga seotud organisatsioonid ja korteriühistud. Leppe eestvedajaks ja eeskujuks on Tartu Linnavalitsus, kes võtab kohustuse loobuda mittetaastuvate energiaallikate kasutamisest (linnale kuuluvad hooned, tänavavalgustus, ühistransport, transpordivahendid). Ühtlasi võtab Tartu Linnavalitsus eesmärgi minna avalike teenuste osutamisel järk-järgult üle taastuvatest allikatest pärit energiale ja heitmevabadele transpordikütustele.

Üks olulisemaid tegevusi kliimanetraalsuse eesmärgi saavutamiseks on olemasolevate hoonete ja naabruskondade renoveerimine kliimanetraalseteks piirkondadeks. Tõhustatakse hoonete energiakasutust, tagades seejuures nõutava sisekliima. Tartu linn on teostamas projekti „OPEN LAB“, mille tulemusena saab Annelinnas renoveeritud kolm 9-korruselist kortermaja liginullenergia hoone tasemele. Projekti tegevusteks on lisaks hoonete renoveerimisele ka taastuvelektri tootmine ja salvestamine, soojusenergia salvestamine, elektrisõidukite laadimine ning elektrivõrgu paindlikkuse teenused. Projekti „LIFE IP BUILDEST - Renoveerimise maraton Eestis“ raames toetatakse 3 kortermaja ja 10 eramaja renoveerimist, et parandada liikuvust ja elurikkust. Projekti „Real-time building performance audit – DigiAudit“ raames paigaldatakse kümnele Tartu linna

munitsipaalhoonele pilootprojekti käigus andurid hoonete sisekliima ja energiasüsteemide seiramiseks ning kõrvalekallete tuvastamiseks energiasüsteemides. Hoonete energiatõhususe tõstmine on mitme haridusobjekti ehitamise või rekonstrueerimise eesmärgiks. Projekti „Liginullenergia hoone ehitamine“ (Lasteaed Hellik ehitamine) on käsitletud „Kooli- ja teadmulinna“ valdkonna seletuses.

Projekti „ZERO4ALL“ raames kavandatakse renoveerida Mõmmiku lasteaed ja Kalda tee 40 kortermaja liginullenergia hooneteks (vt viimase kohta lähemalt „Hooliv linn“ valdkonna kirjeldusest). Mõisavahe piirkond, sh nõ kergliikluse kiir (Anne Selverist Prismani) kavandatakse kujundada koostöös elanikega ümber mitmekülgses liikuma kutsuvaks keskkonnaks. Projekt teostamiseks on esitatud taotlus Horizon 2020 meetmesse.

Projekti „CREATORS“ luuakse Tartus Eesti esimene päikeseenergiale keskendunud energiaühistu. Toodetakse 225 MWh taastuvenergiat aastas ning Tartu linna CO₂ heide väheneb 148 tonni võrra aastas. Energiaühistut on hiljem võimalik kopeerida.

Rahaliselt suurimad investeeringud lähevad teedesse ja tänavatesse. Prioriteedid on välisrahastusega objektid (näiteks Puiestee tn rekonstrueerimine lõigus Roosi - Paju tn, Põhja pst ja Muuseumi tee ehitus) ja objektid, mis on seotud linnas toimuva elamuarendusega, samuti elamukruntide müügiga seotud kohustuste täitmine. Erasektor arendab elamuehitust, mille jaoks linn peab tagama infrastruktuuri (arendaja teeb korda majade ümbruse, linn kaugemad juurdepääsud). Loomulikult järgitakse üldplaneeringuga seatud linna arengueesmäärke.

Ühe peamise tegevusena autostumise vähendamiseks on planeeritud ehitada välja kogu linna ulatuses kahes etapis jalgrattateede võrgustik. Esimeses etapis (kuni 2026. aastani) rajatakse jalgrattateede võrgustik kesklinna piirkonnas ja teises eelarvestrateegia perioodi järgses etapis (2027-2030. a) ülejäänud linnas. Eelarvestrateegia perioodil on hinnanguliseks jalgrattateede põhivõrgu rajamise maksumuseks 15 mln eurot, millest 70% on kavandatud EL struktuurifondide vahendite abil. Summad on indikatiivsed. Suurimatele Eesti linnadele (Tallinn, Tartu, Pärnu) antakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kaudu hinnanguliselt ligi 40 mln eurot jalgrattateede põhivõrgustike ehitamiseks ja jalgratta parkimisvõimaluste arendamiseks. Säästva liikuvuse edendamiseks tuleb välja arendada kasutajasõbralikud, funktsionaalsed ja ohutud rattateede võrgustikud linnapiirkondades. Rattakasutuse suurim mõju on reeglina tervisemõju. Autokasutuse osaline asendamine rattakasutusega avaldab positiivset mõju ka neile, kes ise ratas ei kasuta: väheneb müra ja paraneb õhukvaliteet. Rattateede võrgustiku rajamise eesmärk on võimaldada turvalisi igapäevaliikumisi (tööle, lasteaeda, teenusteni, kooli, koju jm) ning parandada töhuga ühistranspordi kättesaadavust (aktiivsete liikumisviiside ja kiire ühistranspordi kombineerimisega). Suurema koormusega ja/või kitsamatel tänavatel on oluline eraldada liikumisviisid selgelt, nii et ka jalakäijad ja jalgratturid saaksid turvaliselt üksteisest eraldi liikuda.

Koostöös Eesti Raudteega ehitatakse kergliiklustunneleid. Kavandatakse rattaringluse laiendamist – 50 uut ratas ja 9 parklat aastas. Sõpruse silla rekonstrueerimine on kavandatud 2024-2025. a. 2026. a on kavandatud Ringmajanduskeskuse ehitus, mida toetab Ühtekuuluvusfond.

Linna tagamaa paremaks sidumiseks linnaga ja valglinnastumisest tingitud stabiilselt kasvava autoliikluse vähendamiseks on kavas rajada suurima sõiduautode koormusega punktidesse linna piiril liikuvuskeskused. Nende keskuste peamiseks eesmärgiks on võimaldada autoga linna saabujatele soodne sõiduki parkimise võimalus ja kiired ühistranspordiühendused (buss, rattaringlus) erinevate linnaosadega. Lisaks on planeeritud rajada liikuvuskeskus kesklinna Riia tänavale (kaubanduskeskuste vahelisele alale). Kesklinna liikuvuskeskuse eesmärk on ühendada eelkõige erinevad ühistranspordilahendused (linnaliinibuss, maakonnaliinibuss, kaugliinide buss ja rattaringlus). Selliselt luuakse reisijatele kiire, turvaline, ilmastikukindel ja mugav ümberistumise võimalus kesklinnas.

Kvissentali ja Lõunakeskuse liikuvuskeskuste rajamise hinnanguline maksumus on kokku 4 mln eurot (sh 1 mln 2027. a), millest 70% on kavandatud EL struktuurifondide vahendite abil.

Tänavavalgustuse eesmärgiks on tõsta Tartu tänavavalgustuse energiaefektiivsust, vähendada tänavavalgustuses tarbitava elektrienergia tootmisest tulenevat negatiivset keskkonnamõju ja parandada Tartu tänavavalgustuse töökindlust. Sihiks on üleminek LED valgustusele ja kogu taristu korrastamine – kulude kokkuhoid, kuid valgustuse töökindluse tõstmine ja just nende kohtade valgustamine, mida on vaja valgustada, ka valgustugevuse diferentseerimine vastavalt olukorra ohtlikkusele – ülekaigud, ristmikud. Kõrge elektri hinna tõttu tasub investeerida ennast juba ligi 5 a jooksul rahaliselt ära.

Tähtsal kohal on ka loomasõbraliku keskkonna loomine. 2016. a avati linna esimene koerte jalutusväljak ning nende rajamisega jätkatakse. Kavandatakse Tartu Koduta Loomade Varjupaiga taristu renoveerimist.

Hooliv linn (sotsiaalne kaitse, tervishoid). Kavas on Kalda tee 40 sotsiaalruume pakkuva munitsipaalmaja rekonstrueerimine. Kalda tee 40 munitsipaalmajas on 40 korterit, hoone energiamärgise järgi on tegemist F klassi hoonega. Lisaks hoone üldise seisundi parendamisele tõstetakse energiatõhusust, vähendatakse kasvuhoonegaaside heidet, energia ja hoone ülalpidamiskulusid ning edendatakse taastuvenergia kasutamist. Objekt on saanud positiivse rahastamisotsuse meetmest „Kohaliku omavalitsuse hoonete energiatõhusaks muutmise“.

Projekti „ENSNARE“ raames rekonstrueeritakse Tartu linna omandis olev elamu Annemõisa 12. Hoone on kasutuses vangistusest vabanenute rehabilitatsioonikeskusena. Elamus suurusega 446,7 m² on kehvad elamistingimused. Maja on ahiküttega, korterites puuduvad vesi, pesemisvõimalused ja WC. Maja 1. korrusel on ühine köök ning ühised WC ja pesuruumid. Hoones puudub ventilatsioon. Kaasnevad eesmärgid on innovatiivsete energiasäästumeetmete väljatöötamine ja demohoonena katsetamine.

Anne Saunas teostatakse remonttööd: naiste riietusruumi remont, tünnisaunade rekonstrueerimine, 3. korrusel asuvate katla- ja olmeruumide ning trepikodade remonttööd. Vaksali 14 piirkonnakeskuse juurde rajatakse parkla. Tartu Hooldekodus teostatakse jooksevremont.

Loov linn (kultuur). Tartu Euroopa kultuuripealinna 2024 pärandit jääb kandma Südalinna kultuurikeskus, mille keskse telje moodustavad riigile kuuluv Tartu Kunstimuseum ja linna hallatav Tartu Linnaraamatukogu. Keskusest saab kõigile linnaelanikele ja Tartu külalistele mõeldud kultuuriga sisustatud kvaliteetne avalik ruum Tartu südames. Südalinna kultuurikeskuse edasine ajakava:

- 2022-2023 (2 aastat) rahvusvahelise arhitektuurikonkursi korraldamine ning detailplaneeringu koostamine.
- 2023-2025 (2,5 aastat) projekteerimine, ekspertiiside koostamine.
- 2026-2028 (3 aastat) ehituse hange, hoone ehitus ning sisustamine.

Suuremate kultuurivaldkonna investeeringutena on kavas veel Annemõisa kunstmuruväljaku ja Mart Reiniku Kooli kunstmuruväljaku kunstmurukatte vahetus, betoonist rulapargi (*skatepark*) rajamine ja laululava territooriumi väljaarendamine (astmestike remont, aia remont, laululava esise kiviparketi korrastamine, laululava küljeseinte remont). Kavas on Kuperjanovi 9 hoone ost ja rekonstrueerimine seltsimaja jm huvitegevusteks, kuid ostutehingu toimumine ei ole eelarvestrateegia koostamise hetkeks lõplikult otsustatud.

Jätkatakse **kaasava eelarve** kasutamist. Kaasava eelarve põhimõte on lihtne: volikogu võimaldab kohalikul kogukonnal otsustada mingi osa eelarve kasutamise üle. Tartu linn võttis kaasava eelarve

kasutusele esimese Eesti omavalitsusena 2013. a (2014. a. eelarve planeerimisel) ning plaanib selleks eraldada iga-aastaselt vähemalt 200 000 eurot. Kaasav eelarve võimaldab kohaliku omavalitsuse teostamisel esindamisprintsiipi rikastada vahetu demokraatia elementidega.

Kokkuvõtte põhilistest investeringuobjektidest on esitatud alljärgnevas tabelis.

	2023	2024	2025	2026
Munitsipaalmaja rekonstrueerimine (Kalda tee 40)	1 831 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	531 000			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	1 300 000			
Annemõisa 12 hoone terviklik rekonstrueerimine rehabilitatsioonikeskuseks	972 500	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	72 500			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	900 000			
Anne Sauna (Anne 44) rekonstrueerimine	400 000	0	900 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	400 000		900 000	
Südalinna Kultuurikeskuse ehituse ettevalmistus	500 000	1 300 000	1 300 000	1 400 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	500 000	1 300 000	1 300 000	1 400 000
Laululava territooriumi väljaarendamine	700 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	700 000			
Lasteaed Hellik (Aardla 138) uue hoone ehitus	4 062 000	2 000 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	1 062 000			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	3 000 000	2 000 000		
Lasteaed Tähtvere (Tammsaare 10) rekonstrueerimine	220 000	3 500 000	5 330 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>			1 000 000	
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	220 000	3 500 000	4 330 000	
Karlova Kooli (Lina 2) rekonstrueerimine	3 060 000	6 400 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	3 060 000	6 400 000		
Karlova Kooli (Salme 1a) rekonstrueerimine	970 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	970 000			
Miina Härma Gümnaasiumi rekonstrueerimine	0	0	200 000	5 600 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>			200 000	5 600 000
Kesklinna Kooli (Kroonuaia 7) rekonstrueerimine	0	0	80 000	2 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>			80 000	2 000 000
Pärli Kooli (Ploomi 1) rekonstrueerimine	11 000 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	5 500 000			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	5 500 000			
Tänavavalgustuses üleminek LED valgustitele	2 800 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	2 800 000			
Loomade varjupaiga taristu renoveerimine	750 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	750 000			
Puiestee tn rekonstrueerimine (Roosi - Paju)	1 050 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	700 000			

	2023	2024	2025	2026
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	350 000			
Ujula tn. rekonstrueerimine	950 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	950 000			
Ülikooli tn rekonstrueerimine (Küütri-Munga-Lai)	500 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	500 000			0
Põhja pst ja Muuseumi tee ehitus	3 600 000	3 000 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	1 600 000	600 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	2 000 000	2 400 000		
Sõpruse silla rekonstrueerimine	0	6 500 000	6 500 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		6 500 000	6 500 000	
Jalgrattateede põhivõrgu rajamine	0	6 000 000	6 000 000	6 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>		4 000 000	4 000 000	4 000 000
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		2 000 000	2 000 000	2 000 000
Kergliiklustunnelite ehitus (koostöös Eesti Raudteega)	100 000	320 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	100 000	320 000		
Ujula tn jalg- ja jalgrattatee	0	1 300 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		1 300 000		
Emajõe äärne matkarada	50 000	50 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	50 000	50 000		
Kvissentali liikuvuskeskuse rajamine	0	1 000 000	1 000 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>		700 000	700 000	
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		300 000	300 000	
Lõunakeskuse liikuvuskeskuse rajamine	0	0	0	1 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				700 000
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>				300 000
Rattarendisüsteemi arendamine	430 000	620 000	620 000	680 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	430 000	620 000	620 000	680 000
Sadamaraudtee rohekoridor	0	50 000	650 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		50 000	650 000	
Jaamamõisa oja rohekoridor	0	375 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>		375 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>				
Kvissentali rohekoridor	0	100 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>		100 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>				
Trepistiku rajamine (Kaarsild - Rahu sild)	1 800 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	1 800 000			
Hoonete kliimanetraalseks renoveerimine projektis "OpenLab"	0	2 000 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>		2 000 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>				
Muud	17 254 500	9 485 000	19 420 000	22 320 000

	2023	2024	2025	2026
<i>sh toetuse arvelt</i>	1 534 500	225 000	1 300 000	3 300 000
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	15 720 000	9 260 000	18 120 000	19 020 000
Kokku	53 000 000	44 000 000	42 000 000	39 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>	11 000 000	8 000 000	7 000 000	8 000 000
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	42 000 000	36 000 000	35 000 000	31 000 000

4.7. Riskistsenaarium

Riskistsenaariumi koostamise eesmärgiks on näidata majandusarengu alternatiivseid võimalusi ning nende mõju linnaelarvele. Linna tulubaas sõltub ümbritsevast majanduskeskkonnast. Kõige otsesemat mõju omavad tööturul toimuvad muutused, kuna tööturu seisukorrast sõltub otseselt linna suurima tulullika füüsilise isiku tulumaksu laekumine.

Riskistsenaariumis eeldatakse lühiajalist, kuid järsku pakkumispoolset negatiivset šokki, mis tabab majandust 2023. aastal. Võimalikuks sellise šoki põhjustajaks on Vene-Ukraina sõda. Riskistsenaariumi kohaselt tooks see 2023. a kaasa tööhõive 5% vähenemise. Eesti majandus on varasemates kriisides olnud kohanemisevõimeline ning eelduslikult on valitsusel meeles 2009. a kriisi ajal tehtud eelarvekärbete tagajärjed ning pigem rakendatakse COVID-19 kriisi vastu edukalt toimunud majandust toetavaid meetmeid. Lisaks on Tartu suur avaliku sektori ning kontoritöö osakaal, mistõttu on eelmised kriisid tabanud linna pehmemalt kui riiki tervikuna. Seetõttu võib eeldada, et Venemaa ja Valgevene turgude ära langemise ning sealt imporditud odava toorme puudusele vaatamata allakäiguspiraali ei teki ning kriisi negatiivne majanduslik mõju tööturule piirdub hõive langusega. Palgatase jääb põhistsenaariumi tasemele. Kuna kirjeldatud kriis on olemuslikult tagasihoidliku pikaajalise mõjuga, on riskistsenaariumis eeldatud, et juba järgneval aastal jõutakse tagasi põhiprognoosi trajektoorige.

Negatiivne majandusšokk omab loomulikult negatiivset mõju eelarvetasakaalule, kuid kirjeldatud olukorras ei pruugi kulude oluline vähendamine eelarvetasakaalu poole liikumiseks olla vajalik ega isegi mitte mõistlik. Vastavalt vastutsüklilise eelarvepoliitika põhimõttele tuleb majanduskriisi ajal võtta majandust toetavaid meetmeid. Seetõttu on eeldatud, et linn reageerib kriisile täiendava laenu võtmisega, et rakendada abivajajaid aitavaid ning majandust toetavaid meetmeid. Kirjeldatud šokiga võitlemiseks – vähenevate tulude ja täiendavate kulude katmiseks – on vajalik hinnanguliselt ligi 7 mln euro täiendav laenamine. Seetõttu oleks linna laenukoormus 2023. aastal 57% piiril ehk kindlalt erandkorras lubatava 80% kriteeriumi sees.

Linnavalitsus on viinud läbi investeerimisobjektide ja põhitegevuse kulude prioriseerimise, selgitades mh välja, milliseid objekte on võimalik vajadusel edasi lükata või ära jätta ning millistest põhitegevuse kuludest on valmidus vajadusel loobuda. See võimaldab vajadusel kiiresti ja tõhusalt väljaminekuid vähendada.